

Afrapportering af forsknings- og innovationsprojektet
Rethinking Tourism in a Coastal City –
Design for New Engagements (RTCC-DNE)
Støttet af Innovationsfonden
(case number 5154-00003B).

AARHUS UNIVERSITET

ARKITEKTSKOLEN AARHUS

 nnovationsfonden

Afrapportering af forsknings- og innovationsprojektet *Rethinking Tourism in a Coastal City – Design for New Engagements* (RTCC-DNE) finansieret af Innovationsfonden (case number 5154-00003A).

Projektet løb fra 1.3 2016 til 30.6 2019 og blev udført i et samarbejde mellem Ringkøbing-Skjern Kommune (RKSK), Arkitektskolen i Aarhus (AAA) og Aarhus Universitet (AU). I samarbejdet indgik desuden partnerne, Ringkøbing Museum, Oplevelsescentret Naturkraft, VisitAarhus og Dansk Kyst og Naturturisme.

Denne afrapportering falder i to overordnede dele. Først omtales de generelle rammer, som projektet har arbejdet under. Derefter behandles de specifikke indsatser, som er blevet udviklet og afprøvet. Indsatserne følger de organisatoriske rammer, som blev opstillet med arbejdsplaner og indgange (se ansøgningen).

Ringkøbing-Skjern Kommune besøges af mange turister. Det er den fjerde mest populære destination i Danmark kun overgået af de to storbykommuner, København og Aarhus samt Varde Kommune. Det samlede antal overnatninger i 2016 var på 3,6 millioner.¹ Siden 2008 er antallet vokset med 16%. Hovedparten af turisterne lejer en del af de næsten 10.000 sommerhuse, der findes i kommunen. De fleste turister er udlændinge. I 2014 stod udenlandske turister for 81% af alle overnatninger i RKSK, og af dem er næsten tre fjerdedele tyskere.² Der kommer med andre ord mange turister til kommunen, og turismeerhvervet bidrager markant til den økonomiske udvikling. Sammen med de øvrige vestkystkommuner har RKSK besluttet at styrke turismen. Der er blevet udarbejdet en udviklingsplan, *Udviklingsplan for Vestkysten*, der frem mod 2025 sætter sig som mål, at væksten i overnatninger øges med 3% årligt, og væksten i turismeforbruget med 4%.³ For at nå dette mål skal "oplevelsesudbuddet styrkes med flere og bedre oplevelser i og med naturen, men også med mere byliv og kultur, som i dag kun spiller en mindre rolle for turisternes valg af Vestkysten som feriested".⁴

Vores projekt tager netop udgangspunkt i denne målsætning, nemlig at gentænke kystturismen. Der har gennem flere år været fokus på kulturturisme som det centrale begreb for en innovation af turisme.⁵ Selv om den primært forbindes med storbyer, så er kultur naturligvis ikke fraværende, når vi taler om kystturisme. Det har været en afgørende præmis for vores projekt at nedbryde skellet mellem kultur- og kyst- eller naturturisme. Hvis man udelukkende fokuserer på kultur som storbyoplevelser og natur som kulturløshed, skaber man en forkert modsætning. I vores gentænkning af kystturismen har vi anlagt en

¹ <https://www.vestkystturisme.dk/media/1678/arbejdspapir-2-udvikling-og-forbrug.pdf>

² https://slks.dk/fileadmin/user_upload/0_SLKS/Dokumenter/Kommuner_Plan_Arkitektur/Turisme/International_markedsfoering_og_kultur.pdf

³ <https://www.vestkystturisme.dk/media/1782/udviklingsplan-for-vestkysten.pdf>

⁴ Ibid. p. 17.

⁵ <https://www.visitdenmark.dk/api/drupal/sites/visitdenmark.com/files/2019-04/Internationale%20kulturturister%20i%20Danmark%202019.pdf>

bredere forståelse af såvel kultur som natur. Kultur indbefatter alle de forhold, hvor mennesker forholder sig til deres omgivelser, ikke mindst den omgivende natur. I kraft af kultur interagerer mennesker med naturen, der som bekendt også griber ind i det sociale liv. Kultur og natur er således forbundne. RSK har masser af natur, der giver stedet identitet, men der er også mange eksempler på kulturelle indgreb i naturen. Ikke mindst i lyset af den stigende fokus på bæredygtighed giver det mening at se relationen mellem kultur og natur som et væsentligt element i turismen.

Der er ingen tvivl om, at kysten er afgørende for at tiltrække turister. Eftersom hovedparten af de besøgende turister lejer feriehuse, der befinder sig tæt på kysten, er det også dér de primært befinder sig. I den dominerende turismediskurs er kysten – og i bredere forstand – naturen det centrale omdrejningspunkt. RSK har valgt mottoet ”Naturens rige”, og turistbrochurerne er fulde af farvestrålende billeder af næsten tomme strande og klitter. I forlængelse af vores udgangspunkt har vi valgt at udfordre eller måske snarere tilføje noget til denne forestilling. Derfor har vi undersøgt og arbejdet med steder som Hvide Sande, der med sin store fiskerihavn og sin klondykeagtige arkitektur griber ind og forandrer kysten. Vi har kigget på de ruinøse bunkerlandskaber, der står massivt på og omkring kysten. Vi har ved hjælp af avanceret teknologi leget med vinden. Vi har lavet om på de billeder af kysten, der normalt tilbydes turister, og vi har fulgt æstetiske og dramatiske bearbejdningsveje af landskaberne.

Der er lavet mange, interessante undersøgelser af, hvad turister efterspørger, når de er på ferie på Vestkysten. Vi ved meget om, hvor mange penge de bruger, og hvad de sætter pris på. I vores projekt har vi gjort brug af de mange, kvantitative undersøgelser, som ikke mindst Dansk Kyst- og Naturturisme har foretaget. Eftersom efterspørgselsiden i høj grad er dokumenteret i kraft af disse undersøgelser, har vi valgt en tilgang, der mere kvalitativt undersøger, hvorfor forskellige steder i kommunen er attraktive. I stedet for at tage udgangspunkt i turisternes behov eller mere bredt i kysten og naturen som attraktion benytter vi os af et begreb om steder. Steder er konkrete manifestationer af kysten. De kan erfares, opleves og bearbejdes. Hvide Sande kan betegnes som et sted; bunkerlandskabet ved Houvig er også et sted. Det samme er en bestemt klit eller et stykke af stranden. Mennesker, der kommer på stederne, bruger dem på forskellig vis. Men stederne gør også noget ved de besøgende. I tråd med en ny, materialistisk tilgang ser vi stedet som en faktor, der indgår i relationer med mennesker. Også som forskere er vi gået i dialog med steder. Udvalgte steder er blevet gjort til genstand for vore designeksperimenter. Den stedspecifikke tilgang går hånd i hånd med et perspektiv på bæredygtighed. Vores gentænkning tager udgangspunkt i stedspecifikke ressourcer, hvortil der kan tilføjes nye oplevelseslag. Når vi foreslår designs, udgår de fra eksisterende og kendte fænomener og aktiviteter. Vi vælger ofte tilføje dimensioner til det velkendte – det infraordinære med et udtryk fra forfatteren Georges Perec - og foretage små forstyrrelser. Det kan være et re-arrangement af stormpæle på havnen i Hvide Sande, at gøre den hvirvlende vind synlig eller at akkompagnere billederne på turistkikkerternes linser med andre indtryk. Fordi denne fremgangsmåde tilføjer og re-arrangerer det eksisterende og det kendte, er den bæredygtig

på en anden måde, end indgreb, der foreslår helt nye former og aktiviteter. Vi afviser ikke, at der kan skabes nye og omfattende projekter til fremme af turismen. Men vi har valgt at arbejde tættere på eksisterende steder og udnytte deres specifikke ressourcer.

Vi har ikke kun fokuseret på relationen mellem steder og turister. Vi har også inkluderet lokale borgere og turismeprofessionelle i arbejdet med steder. I modsætning til den typiske turismeforskning har vi ønsket at arbejde med et mere holistisk perspektiv, der inddrager borgere og lokale eksperter. Grunden er for det første, at vi gerne vil undgå en 'reservatstænkning', hvor turister først og fremmest er forbrugere lokaliseret i bestemte områder, og lokale blot er serviceudbydere eller ligefrem turistattraktioner. De forskellige aktører er alle knyttet til kommunen og mere specifikt til stederne. De har så at sige alle del i stederne. For det andet besidder de forskellige grupper også viden om stederne. Eksperterne – det være sig mennesker direkte involveret i turisterhvervet eller fagfolk – besidder én form for viden. De lokale borgere har en anden form for viden og ikke mindst en ret til at deltage i udvikling af kommunen. Endelig har turisterne, hvoraf mange har et langvarigt kendskab til stederne, en viden, der bør bringes i spil. I tråd med den forståelse af vidensudveksling, der karakteriserer anvendt og innovativ forskning, har vi lagt særligt vægt på at bringe de forskellige former for viden frem. Selv om vi som forskere har skabt rammerne – koncepterne og metoderne - for gentænkning af turismen, så har vi bestræbt os på inddrage de nævnte grupper med henblik på at fremme en samskabelsesproces. Især har det ligget os på sinde også at inddrage turisterne, der typisk objektgøres i efterspørgselsorienterede undersøgelser, i denne proces.

Vores metode til gentænkning af steder rummer tre elementer. For det første har vi foretaget en grundig kortlægning af steder i RSK. Hjulpet af kandidatstuderende fra Studio Urban Design (AAA) fra oplevelsesøkonomi (AU), fra sustainable heritage management (AU) og fra antropologi (AU) er en lang række steder blevet besøgt og analyseret ud fra forskellige dimensioner som urbanitet, landskab, fortællinger, kulturarv og oplevelse. Kortlægningen er blevet anvendt til at udvælge en række steder, der ville blive gjort til genstand for egentlige interventioner. Vi anvender interventionsbegrebet til at betegne det andet element i vores metode. Denne metode trækker både på tilgange udviklet inden for antropologi omkring eksperimentelle samarbejder (laboratorier) mellem forskere og deltagere i analysen af specifikke steder (para-sites) og på design-eksperimentelle tilgange inden for arkitektur omkring udvikling af prototyper. Med interventionerne er vi gået tæt på de udvalgte steder og har gennemført en række eksperimenter over forskellige perioder med henblik på at udforme prototyper i samarbejde med de forskellige aktører (borgere, eksperter, turister og stederne selv). Aktørgrupper har på forskellig vis bidraget til at udforme, teste og kommentere prototyperne. Eftersom vores projekt grundlæggende handler om at gentænke, har vi også tilladt os at udfordre eksisterende forestillinger om turisme, herunder om natur og kultur samt om lokale og turister, ved også at lade prototyperne fremstå som "provotyper". Denne betegnelse bruger vi om en metode til at fremprovokere holdninger og værdier som er svære at kortlægge ved

gængse observationer, kortlægninger og interviews.⁶ Provokationen skaber en midlertidig forstyrrelse og forvrængning af stedet, der fremprovokerer en refleksion blandt de involverede aktører. Prototypens funktion i eksperimenterne er at åbne op for nye forestillinger, der ligger til grund for kreative processer. Prototypen er derimod det konkrete resultat, der i sidste ende kommer ud af interventionen.

Det sidste element i vores metode udgøres af værdiskabelsen. Her diskuteres prototypen sammen med de forskellige aktører med henblik på videreudvikling til gentænkning og ikke mindst fremme af kystturismen. Vi har i projektet opereret for et bredt værdiskabelsesbegreb, der rækker fra de mere direkte kommercielle aspekter til effekterne af at påvirke borgere og turister til at tænke turismen i et nyt lys.⁷ Desuden har vi i forlængelse af vores udgangspunkt i de stedspecifikke ressourcer også søgt at koble værdiskabelse eksplicit med bæredygtighed. Eftersom de forskellige prototyper er udviklet i dialog med borgere og turister, forholder de sig til social bæredygtighed. Samtidig peger de forskellige fortætningsscenarier og de forskellige forhandlinger med relevante myndigheder omkring placering af stedspecifikke aktiviteter (bunkerfestival, vindskaber) i retning af landskabsmæssig bæredygtighed. Som det fremgår af de detaljerede beskrivelser af interventionerne, pågår det efter projektets afslutning løbende diskussioner mellem forskellige stakeholders om mulig opskalering og udvikling af prototyperne.

Projektet har fra sin begyndelse nydt godt af sin interdisciplinære karakter. Arkitekternes fokus på stedernes fysiske og hybride karakter har bibragt dimensioner og metoder, der ser turismen i større sammenhænge. De tætte antropologiske og oplevelsesøkonomiske analyser af stedernes egne potentialer som affektive oplevelsesregistre har sammen med feltstudierne fungeret som en supplerende dimension, der lægger nye lag til forståelsen af projektets grundkoordinater. Det samme gælder det narrative, fiktionelle og kulturarvsorienterede perspektiv på stederne. Den treleddede metoder er direkte udviklet i en interdisciplinær dialog med mellem de forskellige fagtraditioner.

Det har været helt afgørende for projektet at have RSKS som direkte samarbejdspartner. For at innovationsforskning af denne type skal kunne lykkes kræver det adgang til lokal ekspertise og mere bredt til lokalkendskab. Det har for projektet i sig selv været et lærestykke at bringe forskning og lokal ekspertise sammen. Der har været mange bestræbelser på at 'oversætte' og tilpasse forskellige tilgange til gentænkning. Forskningens langsomme rytme er til tider blevet udfordret af de mere direkte ønsker om værdiskabelse. Som kommunen rettelig har. I fællesskab har vi skullet udvikle særlige værktøjer tilpasset et projekt af denne type. Det har ikke altid været let f.eks. at udvikle en projektledelse, der kunne spænde fra det meget konkrete omkring interventionerne til de

⁶ L. Boer and J. Donovan, Proceedings of the Designing Interactive Systems Conference, Newcastle Upon Tyne, United Kingdom, June 11 - 15, 2012, *ACM*, New York, 2012, pp.388-97.

⁷ A. M. Waade, J. C. Pasgaard, M. Meldgaard and T. Nilsen, Nordic, landscapes in collaborative place making interventions, in C. Cassinger, A. Lucarelli and S. Gyimóthy (eds), *The Nordic Wave in Place Branding Poetics, Practices, Politics*, EE publishing, 2019.

mere forskningsorienterede perspektiver omkring gentænkningen. Til tider har forskerne nok også haft for store forventninger om, hvor meget kommunal ekspertise der kunne trækkes på i en kommune med mange travle dagsordner. På den anden side har forskerne haft adgang til en lokalviden uden hvilken, interventionerne næppe havde været mulige. Projektets partnere, oplevelsescentret Naturkraft, Ringkøbing Museum, Dansk Kyst- og Naturturisme samt VisitAarhus har bidraget til kvalificering af interventionerne gennem deres deltagelse i styregruppen og i flere tilfælde også ved at være mere, direkte involveret. Desuden har flere af partnerne været aktive i den efterfølgende diskussion af prototypernes videreudvikling. Det har været et privilegium at have denne ekspertise in-house, selv om ressourcerne også her har været begrænsede.

Nedenfor følger en detaljeret fremstilling af de interventioner og prototyper, som projektet har udviklet. De er udarbejdet efter en skabelon, hvor hver intervention skulle svare på følgende punkter:

- 1) Hvorledes forholder interventionen sig til de anførte forsknings- og innovationsmål?
- 2) Hvordan relaterer interventionen sig til eksisterende forskning?
- 3) En beskrivelse af forarbejde, herunder kortlægning, stakeholder-analyse, inddragelse af partnere.
- 4) Beskrivelse af selve interventionen (tidspunkt, deltagere, tilrettelæggelse etc.)
- 5) Dokumentation af interventionen
- 6) Værdiskabelse
 - a. I forhold til bæredygtighed, marked, inddragelse/ejerskab/identitet, viden m.m.)
 - b. Forankring/overtagelse af andre
 - c. Generel effekt i RKSK
- 7) Forskningsmæssig værdi, herunder output

Work Package I: – Samlet Interventionsbeskrivelse

At fortælle, opleve og engagere steder

BunkerFilmFestival: ny kulturturisme i klitlandskabet

Mads Daugbjerg, Institut for Kultur og Samfund, AU

I august 2018 afholdtes *BunkerFilmFestival* i Søndervig og Ringkøbing. Arrangementet var sprunget ud af en interesse for at mobilisere og udnytte områdets mange bunkeranlæg fra Anden Verdenskrig på nye måder. Det blev afholdt i samarbejde med Ringkøbing-Skjern Museum, Ringkøbing Biograf og en række enkeltaktører. Festivalen udgjorde en meget konkret afprøvning af anlæggene som midlertidige rammer for anderledes kulturelle oplevelser og opdyrkelse af mulige nye publikumsgrupper. Bunkerne er klare eksempler på, hvordan kultur og natur er tæt forbundne: de er kulturprodukter, menneskeskabte "fremmedelementer" påtvunget af en tidligere besættelsesmagt, men i dag delvist opslugt af landskabet og som sådan også en del af naturen og naturoplevelsen. Dermed var festivalen en del af projektets overordnede ambition om at arbejde på tværs af, og udfordre, det kategoriske skel mellem kultur- og natur-turisme, som mange steder opretholdes både i turismesektoren og -forskningen (fx Bell et al. 2007; Richards 1996).

Her, under festivalen, var ambitionen at vise film både inden i og udenpå udvalgte bunkers og dermed tilbyde publikum unikke "kultur-naturlige" helhedsoplevelser, hvor de karakteristiske, rå og (i deres oprindelige form og funktion) "ugæstfri" rammer kunne supplere og forstærke filmenes æstetiske kvaliteter. I stedet for at betragte bunkerne alene som forstyrrelser i landskabet ville vi bruge dem som stemningssættende scener og oplevelsesrum; som steder, hvor anlæggenes historiske resonans kunne udnyttes, og hvor bestemte sanseindtryk kunne vækkes og forstærkes i samspillet mellem de konkrete, industrielle omgivelser og filmene som kunstneriske værker. Udover at nytænke bunkerne som oplevelsesrum var målet med arrangementet at koble lokale entreprenører, entusiaster og institutioner sammen i nye konstellationer, og sammen med turister – herunder nye turistgrupper som fx film- og historie-interesserede unge fra de større danske byer. Det var også ambitionen at trække en del af områdets mange tyske turister af huse.

Interventionen ved bunkerne og den eksisterende forskning

Bunkerne er et eksempel på det, som i litteraturen kaldes "vanskelig" kulturarv (Macdonald 2009; Logan & Reeves 2009), dvs. historiske spor, som på den ene eller anden måde er udfordrende at håndtere, forvalte eller forholde sig til. Der kan (som her) være tale oprindeligt påtvungne eller deciderede uønskede historiske elementer, hvis symbolske betydning ikke nødvendigvis vækker lokal stolthed eller glæde, men i stedet rummer ubehagelige minder, men som ikke desto mindre udgør de centrale og væsentlige spor i et områdes historie og selvforståelse. Forvaltningen af vanskelig kulturarv er netop det – vanskelig – og man må ofte træde varsomt, ikke mindst når det gælder en turismemæssig udnyttelse af de kontroversielle

bygninger eller steder. En række etiske hensyn sætter grænser for, hvad man kan med krigslevn, særligt når det drejer sig om konflikter af nyere dato, hvorfra minderne endnu er en del af den levende erindring.

I sommerhusområder som Søndervig og Houvig er sådanne hensyn og kontorverser spundet yderligere ind i komplekse spørgsmål om ejendomsret, adgang og grænsedragning (Durbach & Lixinski 2017; Langfield et al. 2010; Brown 2005). Hvem ejer kulturarven? Er det overhovedet korrekt at omtale bunkerne som kulturarv, og hvem har i givet fald ansvaret for at passe på den? Kulturarvsinstitutionerne som fx museerne er lovmæssigt forpligtede til at "virke for sikring af Danmarks kulturarv", men om denne arv omfatter bunkerne – beliggende i Danmark men opført på ordre af en besættelsesmagt – er ikke noget enkelt spørgsmål (Hansen & Bjerrum Jensen 2014). De er ikke fredede og ligger for størstedelens vedkommende på privat grund, hvorfor den enkelte grundejer i princippet kan gøre med dem, hvad han/hun vil. Museerne har intet formelt ansvar for deres forvaltning eller stand. Forskningsmæssigt er de derfor interessante i en diskussion af kulturarv, ejendomsret, rettigheder og ansvar, både i formel og uformel (fx etisk) forstand. Hvis bunkerne betragtes som en vigtig historisk arv, kan vi da som samfund leve med, at spørgsmål adgang og håndtering lades op til den enkelte grundejer? Kunne man, i tråd med forskningen i alternative ejerskaber og kulturelle "fællede" (Kirwan et al. 2015; Madison et al. 2010; McCay & Acheson 1987), hævde, at bunkerne udgør en fælles kulturel resurse med de pligter og rettigheder, der følger med?

Hvad angår selve festivalen i og omkring bunkerne var en del af inspirationen hentet fra den gren af antropologien og designforskningen, der anvender alternative, brugerinddragende metoder og insisterer på at invitere dem, hvis kultur eller forbrug skal studeres og analyseres, med ind i maskinrummet. Dette er i tråd med det større projekts inspiration fra det, den amerikanske antropolog George Marcus (2000) har kaldt "para-sites". Her handler det om at forskeren skaber nye prototyper eller begivenheder ikke blot *til* men også *sammen med* dem, han/hun studerer. I stedet for som fluen på væggen at afvente og observere, hvilket liv der udfolder sig, fx omkring en bunker på en strand, skaber forskeren her sammen med sine informanter – nu i rollen som samarbejdspartnere – en ny virkelighed, en intervention, med henblik på at fremelske (eller fremprovokere) reaktioner og nye data. BunkerFilmFestival er et eksempel på sådan en "para-site", som havde til mål at gøre projektgruppen og dens partnere klogere på de lag af følelser, betydning og potentiale, bunkerne rummer.

Forarbejde, kortlægning, inddragelse af partnere

Tidligt i projektperioden blev områdets turisme kortlagt med hjælp fra et hold af ca. 40 kandidatstuderende fra Aarhus Universitets uddannelse i *Oplevelsesøkonomi*. Herefter blev egnens bunkeranlæg udpeget som mulige fokuspunkter for en intervention, i kraft af deres centrale historiske betydning men også deres særegne karakter som mulige oplevelsesrum.

Deres generelle forfald og ofte oversete eller helt ignorerede lokale status var i sig selv bemærkelsesværdig; Ringkøbing-Skjern Museum udbyder en populær, guidet vandretur to gange om ugen i højsæsonen, men derudover står de gamle anlæg stort set uformidlede hen. I mange tilfælde er de decideret utilgængelige, da de ligger på privat grund. Samtidig fremstår netop de komplekse landskabs-, ejer- og ansvarsforhold langs kysten som interessante, fordi de både eksemplificerer klassiske udfordringer i turismen om samspillet med lokale lodsejere og samtidig rejser store og svære spørgsmål om retten til og ansvaret for at forvalte og formidle en væsentlig historisk arv, som beskrevet ovenfor. I dette tilfælde er der endvidere tale om en ambivalent arv, resultatet af en ekstern magts voldelige indgriben; sporene fra et stykke historie, der i nogles øjne ikke bør skiltes med eller som ligefrem helst burde skjules.

Hovedstadier i forarbejdet til festivalen:

- **2016:** Tre forskellige hold studerende, dels fra AU's kandidatuddannelser i *Sustainable Heritage Management* og *Oplevelsesøkonomi*, dels fra Arkitektskolen, udfører en række kortlægninger og analyser i området. Bunkerne og deres muligheder er ét nedslagspunkt blandt flere (blandt de øvrige fokuspunkter var Hvide Sande Havn, Ringkøbings gamle bykerne, området omkring Lyngvig Fyr, surfermiljøet omkring Ringkøbing Fjord, frivillighedskulturen i kommunen, og forskellige initiativer vedrørende lokale råvarer og *terroir*-forståelser).
- **Forår 2017:** Projektets forskergruppe beslutter at satse på et kulturarrangement i og omkring udvalgte bunkere i kommunen.
- **August 2017:** Konkrete afsøgninger af bunkerlandskab og mulighedsrum. Orienterende drøftelser og forhandlinger med lokale eksperter, grundejere, kommunale instanser, Kystdirektoratet, rejsebiograf-operatører, Ringkøbing-Skjern Museum, Ringkøbing Biograf, lokale turismeaktører, m.fl.
- **24. august og 17. oktober 2017:** Afholdelse af to pilot-arrangementer i mandskabsbunker ved Krylen for forskellige publikumsgrupper (ét arrangement for projektpartnere og interessenter, og ét todelt for først danske, dernæst tyske turister) med fremvisning af uddrag fra tre krigsfilm og efterfølgende workshops og indhentning af feedback fra testpublikummet.
- **Forår 2018:** Konkretisering af planer, logistiske afklaringer, indhentning af tilladelser, forhandlinger med grundejere, endelig udvælgelse af bunkers, møder med konsulent fra Cinemateket og med rejsebio-operatør, samling af crew til festival, udarbejdelse af program, pressemeddelelser, mediestrategi, logo, plakat; indhentning af rettigheder til film; hyring af eksperter til at introducere filmene in-situ.
- **Juni 2018:** orientering om kommende festival til afholdelse 24.-26. august tilsendes Nørre Houvig Grundejerforening, efter at tilsagn fra to centrale grundejere om at benytte bunkere på deres jord er opnået og alle offentlige dispensationer og tilladelser endeligt er faldet på plads.

- **Juli 2018:** Stærke protester indløber fra Nørre Houvig Grundejerforening om det planlagte arrangement og dets mulige konsekvenser, primært hvad angår trafik ad de små private veje i området og publikums færdsel i Klitlandskabet. Resultatet bliver, at en grundejer tilbagetrækker sit tilsagn om adgang til områdets største bunker – den tidligere kommandobunker for batterierne i Houvig og Krylen – der skulle have fungeret som hovedscene for de af filmene, der skulle vises indendørs.
- **Primo august 2018:** Polemikken om den pludseligt hjemløse festival får stor opmærksomhed i pressen som følge af en artikel i Jyllands-Posten. Et antal alternative afholdelsessteder afsøges, og der indløber interessetilkendegivelser fra flere andre Vestkystkommuner om muligheden for at rykke festivalen dertil. Efter en hektisk uge og en effektiv sagsbehandling fra en række instanser genopstår festivalen i Ringkøbing-Skjern kommune, nu med open-air scene på stranden i Søndervig samt indendørs scener i en nyligt genåbnet bunkeranlæg i udkanten af Ringkøbing, der stilles velvilligt til rådighed af virksomhederne Vestjyllands Andel og Dovista.

Ambitionen om at festivalen ideelt set skulle vokse ud af et samarbejde med stærke lokale netværk og alliancer – blandt andet med det lokale museum og den lokale biograf som drivkræfter, og med de lokale grundejere og turismeaktører som deltagere – har været vanskelig at indfri. En af årsagerne var en udpræget travlhed blandt de lokale partnere, der havde svært ved at lægge reel arbejdskraft i udvikling og idégenerering og tydeligvis anså projektet for at være ”ejet” af universitetet. Det viste sig ikke muligt, som håbet, at trække på de korps af frivillige, som både museet og biografen har. Arrangementet blev derfor i meget høj grad drevet og holdt sammen af projektgruppen og i praksis af én af projektets forskere, der kom til at virke som gennemgående projektleder, beslutningstager og ”festivalchef”. Dog har især to af de lokale grundejere i Houvig været særdeles behjælpelige og støttende undervejs, mens en række andre har været modstandere af idéen (se punktbeskrivelsen ovenfor). En række diskussionspartnere blev inddraget på forskellige stadier og bidrog med leverancer og tid, men uden at det lykkedes at skabe nævneværdig lokal forankring eller en fornemmelse af et forpligtende, fælles ejerskab til udviklingen.

Afholdelse af festivalen 24.-26. august 2018

BunkerFilmFestival blev afviklet 24.-26. august 2018 på to nyfundne locations i Søndervig og Ringkøbing, og med associerede filmvisninger i Ringkøbing Biograf. I tilknytning til filmene ved bunkerne i Ringkøbing blev publikum tilbudt guidede omvisninger i anlægget, varetaget dels af en lokal bunkerekspert og dels af en omviser fra Ringkøbing-Skjern Museum. Det kaotiske sommerforløb med en overhængende fare for aflysning indtil få uger før afholdelse og sidsteøjeblikks-flytninger til nye locations udfordrede planlægning, logistik, pressehåndtering og markedsføring. Den megen omtale i dagspressen førte imidlertid til stor bevågenhed, både hvad angår kontroverserne omkring den oprindelige placering ved Houvig og mere generelt vedrørende selve festivalens idé. Således var der fyldige radioreportager blandt andet i DR's

P1 og P4 på premieren dagen samt et langt TV-indslag i DR2's eftermiddagsprogram *Dagen*, foruden en række artikler og anmeldelser i de trykte medier.

Teamet, som afviklede arrangementet, bestod af to af projektets forskere samt tre studentermedhjælpere, der blandt andet indhentede feedback fra publikum under og efter deres besøg. Dertil kom ovennævnte omvisere samt fire inviterede filmeksperter, der introducerede de af filmene, der vises inden i bunkerne. Endvidere var to operatører fra det firma, der stod for teknikken og afspilningen, til stede på stranden i Søndervig.

Programmet: Foruden visningerne i Ringkøbing Biograf var der programsat to gratis open-air storfilm på Søndervig Strand fredag og lørdag aften samt fem "undergrundsvisninger" i bunkeranlægget i Ringkøbing. Logistiske og vejrmæssige problemer kom til at hæmme den udendørs (open-air) del af festivalen. Fragten af tungt udstyr ned på stranden og opsætningen af et kæmpestort, oppusteligt lærred, voldte store kvaler fredag. Fredagens open-air film endte med at måtte aflyses, da heftigt regn, vind og torden rullede ind fra Vest. Open-air filmen lørdag aften, der startede smukt og storslået, blev afbrudt 15 minutter før filmens slutning på grund af et nedbrud i generatoren. I bunkerne fungerede teknikken og lyden derimod upåklageligt; her havde publikum adgang til to rum, indrettet med hver sin skærm med simultanvisning af filmen, hhv. 22 og 8 stole, dæmpet indgangsbelysning, tæpper til rådighed og en intens lydside.

- Program, Søndervig Strand: *Dunkirk*; *Apocalypse Now*
- Program, Bunker i Ringkøbing: *Der Untergang* (vist to gange); *Das Boot*; *Waltz with Bashir*; *Buried*
- Program, Ringkøbing Bio: *Under Sandet* (vist to gange)

Publikum: Til open-air visningen lørdag aften var ca. 120 publikum mødt frem på Søndervig Strand. Til de indendørs visninger var tilslutningen varierende; der blev blot solgt 35 billetter i alt, heraf 30 online i forsalg (via en webshop sat op på Aarhus Universitet; pris 95,- pr. billet) og fem i døren; hertil skal lægges en række fribilletter til samarbejdspartnere. De to tysksprogede film (*Der Untergang*, vist to gange; *Das Boot*) var klart de mest populære, mens der til de to engelsksprogede, smallere film kun var ganske få betalende gæster.

Omvisningerne i bunkeren ved Vester Kær, som var gratis, foregik forud for hver filmvisning og handlede dels om anlæggets oprindelige rolle under besættelsen og dels om den udvidelse og nye rolle, det fik under Den Kolde Krig, hvor det skulle tjene som regional kommandocentral ved en eventuel atomkrig. Omvisningerne tiltrak mellem 5 og 20 gæster pr. gang.

Indtryk, output, værdiskabelse, fremtidsmuligheder

Som forsøg og prototype bidrog interventionen med en række værdifulde indikationer, på trods af flytningen med kort varsel væk fra det oplevelsesmæssigt og historisk mere interessante bunkerområde ved Houvig og Krylen. Her lå en af de største nazistiske kommandocentraler langs Vestkysten, og en hel barakby, som ikke længere findes, lå opført i klitterne i tilknytning til de underjordiske anlæg (Anthonisen 2011: 34-51). Endvidere må det erkendes, at den samlende idé om festivalen som et tilbud, hvor kultur og natur smelter sammen og grænserne mellem dem i nærmest bogstaveligste forstand opløses, fik ringere gennemslagskraft ved flytningen til industriområdet. På trods af dette virkede de filmvisninger, der fandt sted inden i bunkerne her, stærkt. Det var da også dem, der tiltrak sig pressens primære bevågenhed. Der solgtes relativt få billetter, hvilket vi vurderer delvist kan tilskrives kapløbet med tiden op til festivalen, der var på grænsen til at blive aflyst, begrænsede resurser til markedsføring (primært via Facebook og med en ikke-intuitiv online-løsning til billetsalg), og også en uklarhed om målgruppe og dermed også sprog og undertekster på filmene. De tilbagemeldinger, som er indhentet fra publikum, tyder på, at bunkerne langt hen ad vejen fungerede suggestivt som tiltænkt. Koblingen mellem location og filmisk værk virkede stærkt, idet flere af titlerne udvalgt til disse visninger netop spillede på underjordiske, klaustrofobiske eller decideret bunker-relaterede tematikker (fx *Das Boot*; *Der Untergang*; *Buried*). Open air-visningerne på stranden var anderledes komplekse og ekstremt vejrafhængige, som allerede beskrevet. Som oplevelsesprodukt var de mere løsrevne fra bunkerne men fremstod ikke desto mindre stadig som indlejrede i, og i dialog med, omgivelserne. Det var for eksempel en stærk oplevelse at overvære WW2-dramaet *Dunkirk*, der udspiller sig langs den nordfranske Atlanterhavskyst og på havet, i en smuk skumringstime med Vesterhavet i baggrunden. I visse scener smeltede lærredet nærmest sammen med den omgivende natur.

I en samlet vurdering af festivalens fremadrettede potentiale, enten som arrangement i kommunen her eller andre steder i Danmark, må resurcespørgsmålet adresseres som det første: ambition og omfang må matche de midler og muligheder, der kan organiseres, og er helt afhængige af lokal tilslutning og ejerskab. Det er vanskeligt at se en levedygtig 100% kommerciel forretningsmodel for sig, særligt med de små "film-scener" inde i bunkerne, der er en integreret del af konceptet – 25 eller 30 enkeltbilletter tjener ikke mange penge hjem – men straks mere realistisk at arbejde med scenarier, hvor offentlige, regionale og frivillige kræfter går sammen om en videreudvikling, evt. med fondstøtte. Med det rette hold kunne man arbejde frem mod et "rejsende" festivalkoncept, hvor afholdelsessted (bunkerlandskab) skiftede fra år til år. Uformelle interessetilkendegivelser fra tre andre Vestkystkommuner tyder på, at grundideen har noget for sig. Afhængigt af resurser og investeringskraft kunne man endvidere udvide festivalen til at omfatte andre kunstarter, fx installationskunst og litteratur, eller man kunne invitere instruktører og skuespillere. Temamæssigt forsøgte festivalen i år at ramme film, der alle havde en krigs- eller efterkrigstematik og som på den ene eller anden måde var tænkt at kunne drage fordel af omgivelserne. I en videreudvikling kunne man overveje en strammere tematik (fx "Den Kolde Krig" eller "Kvinder og krig"), idet

det dog fortsat vurderes, at ikke alle typer film egner sig til de barske omgivelser, som en bunker er.

Denne prototypiske version af festivalen har ikke rummet muligheder for indarbejde servering eller forplejning af publikum; en anden overvejelse, som kunne tænkes ind i en fremtidig udgave, for eksempel i egnsspecifikke varianter af festivalen i samarbejde med regionens restauratører eller producenter.

Referencer:

Anthonisen, B. 2011. *Fæstningsværker fra Nymindegab til Thyborøn* (nyredigeret, førsteudg. 1989). Ringkøbing: Rasmussens Bogtrykkeri.

Bell, S., L. Tyrväinen, T. Sievänen, U. Pröbstl & M. Simpson. 2007. 'Outdoor Recreation and Nature Tourism: A European Perspective'. *Living Reviews in Landscape Research* 1(2): 1-46.

Brown, M.F. 2005. 'Heritage Trouble: Recent Work on the Protection of Intangible Cultural Property'. *International Journal of Cultural Property* 12(1): 40-61.

Durbach, A. & L. Lixinski (eds). 2017. *Heritage, Culture and Rights: Challenging Legal Discourses*. London: Bloomsbury.

Hansen, L.A. & M. Bjerrum Jensen. 2014. 'Spræng dem eller bevar dem. Bunkers fra betonklodser til kulturarv og attraktioner'. Pp. 261-318 i L.A. Hansen & M. Rheinheimer (red.) *Bunkers: Atlantvoldens perspektiver i Danmark*. Odense: Syddansk Universitetsforlag.

Kirwan, S., L. Dawney & J. Brigstocke (eds). 2015. *Space, Power and the Commons: the Struggle for Alternative Futures*. London: Routledge.

Langfield, M., W. Logan & M.N. Craith (eds). 2010. *Cultural Diversity, Heritage and Human Rights: Intersections in theory and practice*. London: Routledge.

Logan, W. & K. Reeves (eds) 2009. *Places of pain and Shame. Dealing with 'Difficult heritage'*. London: Routledge.

Macdonald, S. 2009. *Difficult Heritage. Negotiating the Nazi Past in Nuremberg and Beyond*. London: Routledge.

Madison, M.J., B.M. Frischmann & K.J. Strandburg. 2010. 'Constructing Commons in the Cultural Environment.' *Cornell Law Review* 95: 657-709.

Marcus, G. 2000 (ed.). *Para-Sites. A Casebook against Cynical Reason*. Chicago: Chicago University Press.

McCay, B.J. & J.M. Acheson (eds). 1987. *The Question of the Commons. The Culture and Ecology of Communal Resources*. Tucson: The University of Arizona Press.

Richards, G. (ed.) 1996. *Cultural Tourism in Europe*. Wallingford: CAB International.

Intervention: Vindskaber

Britta Timm Knudsen, Institut for Kommunikation og Kultur, AU

Følgende tekst var en appetitvækker og en invitation til prototypetesten af Vindskaber, der løb af stablen ved Lyngvig Fyr i 2 uger i august 2018.

Prototypetestning 13.8-24.8. 2018 ved Lyngvig Fyr

Vindskaber inviterer publikum til at opleve kystlandskabet ved Lyngvig Fyr på en helt ny måde gennem en midlertidig og stedsspecifik kunstinstallation i klitterne.

Publikum inviteres til at deltage i en landskabsoplevelse, der ved hjælp af Virtual Reality-briller gør det muligt at se vinden bevæge sig henover klitterne og interagere med landskabet omkring Lyngvig Fyr.

Kom at se det fantastiske syn af millioner af partikler, der simulerer vindens bevægelser henover landskabet og gør den synlig som luftstrømme, der hvirvler og bevæger sig rundt i klitterne.

Kan nye teknologier mon være med til at knytte nye bånd mellem mennesker og landskab? Det undersøger **Vindskaber**, der er blevet til på baggrund avanceret digital kortlægning af vindens bevægelser ved Lyngvig Fyr og en mængde interviews om vindoplevelser fra vindbrugere i området.

Kommunikation og rekruttering af testpersoner: Indbydelsen blev formidlet på tysk, dansk og engelsk og blev annonceret på Ringkøbing Fjord Turismes hjemmeside <https://www.hvidesande.dk/search/whatson>. Hjemmesiden bliver set og konsulteret af 6.000 besøgende i højsæsonen om dagen og på den led blev testningen en "begivenhed" og et ekstra kulturelt tilbud, man som turist kunne opleve. Eventen blev ligeledes omtalt med et indslag og et interview med mig i Ringkøbing Lokalradio. Ud over dette lavede vi fysiske plakater, der pegede hen til selve teststedet, ved museumsbutikken og ved indgangen til strandstien, således at vi også kunne få fat i de forbipasserende. Og endelig havde vi inviteret særligt indbudte gæster til prototypetestningen herunder en skoleklasse (5. klasse i Natur og Teknik og Matematik), der kiggede forbi sammen med sin lærer Aage Ottosen; teatergruppen "Om", der ligeledes har lavet stedsspecifik kunst i området omkring Lyngvig Fyr; repræsentanter og ansatte ved Naturkraft; repræsentanter fra Nørhede-Hjortmose vindmølleprojektet; ansatte ved RSKS's Energisekretariat; repræsentanter fra Land, By og Kultur (RSK); nogle af mine informanter; gæster fra Innovationsfonden og en lang række

turister fra andre egne af Danmark, tyske, svenske, hollandske og norske turister især. Og så kom en del lokale borgere. Desuden var testningen i sig selv en art attraktion, og dette avlede stor interesse. Vi havde flere interesserede end testpersoner, vi kunne nå i den periode testningen varede. Anslået 120 – 150 personer cirka afprøvede prototypen.

Hvilke aktører i forberelsesfasen? Selve prototypetesten er en kunst-baseret intervention med kunstnerne Joshua Portway og Lise Autogena som deltagere. Lise Autogena er samtidig professor ved Sheffield Hallam Universitet, der således også bliver en aktør i dette projekt. Ringkøbing museum er med i projektet ved at lægge lokation til (de er faktisk matrikelejere) og som følge af interessen i i for vind som immateriel kulturarv. Kystdirektoratet og Land, By og Kultur, Byg og Miljø (RKSK) har afleveret dels tilladelser, dels dispensation i forhold til at opstille midlertidigt kunstværk indenfor klitfredningslinjen på ejendommen matr.nr. 193a, Søgaard Hgd., Holmsland Klit i bemeldte periode. Hvide Sande El, Havnens Smede- og Motorservice (Gatis) (hjalp os med daglig opstilling og nedtagning af udstyr).

Prototypetestningen foregik to steder på grund af tekniske problemer med en lejet generator, der ikke virkede. I to dage afholdtes en lang række prototypetests indendørs på Ringkøbing Museums arealer bag museumsbutikken ved Lyngvig Fyr. Her fik vi et passende lokale stillet til rådighed af museet. De øvrige dage foregik testningen udendørs på en lille fladning til venstre for gangstien fra fyret (ca. 300 m fra fyret) ned mod havet med udsigt både til fyret og til havet (se fig. 1). Testningen foregik i en temporær struktur i form af et telt med fire træstolper som forankringspunkter og kakifarvede teltvægge, der til lejligheden – og på grund af vinden – var bundet stramt sammen om stolperne med sorte strips. Teltet havde også et tag, vi kunne trække ud i tilfælde af nedbør, men det var mestendels ”trukket fra”. Teltet fremstod således som en særdeles åben struktur, men alligevel afgrænsede det prototypetestningens rækkevidde (se fig. 2). Infrastrukturen bestod ligeledes af et bord opstillet lige uden for teltet, hvorpå en gigantisk PC stod, som enten Joshua Portway eller Lise Autogena betjente. Den var forbundet med et Virtual Reality headset, som testpersonerne skulle have på, samtidig med at de gjorde brug af to remote controllere, én til hver hånd. I teltets 4 hjørner var placeret sensorer, der forbandt PC’erens lejrede data med headsettet. Testpersonen ser vinden som blålige strømme i brillen og en ”nøgen”, men alligevel genkendelig repræsentation af selve det sted testningen foregår. ”Det ligner et ørkenlandskab”, sagde mange testpersoner. De to kontrollere, der også visuelt er til stede i billedfladen, bliver dels brugt til at ”komme ind i vindens bane” dels til at beame sig selv hen til steder (udenfor teltets 3x3 meters rækkevidde), hvor vindaktionen er mere spændende. Den vind, som testpersonen ser, er optaget fra samme område via droneteknologi. Den optagede vind er på elleve meter per sekund og således af en styrke som stærk kuling. Den visuelle vind, der ses igennem VR brillen, er således *ikke* en real-time visualisering af vinden i området men en tids-forskudt visualisering af en spatialt tilstedeværende vind. Formålet

med testningen var at være eksplorativ og meditativ. Det vil sige, at hver enkelt "vindskaber" skulle have tid og lejlighed til at udforske vinden i det område. Tidsforbruget for hver enkelt vindskaber var meget forskelligt, men det var faktisk længere end først antaget. Ofte helt op til 10 minutter per deltager. Alt efter den enkelte testpersons tryghed i den teknologien og vilje til at udforske oplevelsen varierede tiden en del.

Oplevelsens niveauer in situ: *Vindskaber* kan opleves igennem VR-brillen. Her står man som testperson i vinden på et konkret situeret sted og oplever den både som taktilt fænomen og som lyd samtidig med, at den visuelle VR-oplevelse af den synliggjorte vind adderes som lag. Men *vindskaber* kan også opleves på skærmen. Som tilskuere til testningen kan man følge det, som testpersonen ser gennem brillen, på PC-skærmen. Denne ekstra dimension gjorde det faktisk muligt at dele oplevelsen og affødte dialog mellem testperson og tilskuere (fig. 4). Og endelig var *Vindskaber* i sig selv en forestilling, som tiltrak sig opmærksomhed (fig. 5).

Prototypens iteration: Prototypetestningen tjente naturligvis primært det formål at være en intervention, som man kunne undersøge reaktionerne og den umiddelbare impact på kommunikativt, infrastrukturelt og netværksmæssigt. Med *vindskaber* var testningen vigtig i videreudviklingen af softwaren. Der blev klart ytret ønske om at optimere det virtuelle landskab mht. lighed med det fysiske landskab i forhold til farvebelægning, ikoniske sites mv., selv om der faktisk også var testpersoner, der udtrykte begejstring over landskabets "månelandskabslignende" karakter, hvilket faktisk muliggjorde en imaginær indlevelsessevne i det virtuelle univers. Ligeledes oplevede nogle af testpersonerne vanskeligheder med den remote-controller, der førte testpersonen ind i vinden. Joshua Portway ordnede dette problem således, at den funktion kunne flyttes til en funktion på PC-skærmen og på den måde styres centralt, hvis testpersonen ønskede det. Anvendelsen af remote-controlleren har at gøre med testkroppens kendskab til og omgang med et digitalt spilunivers. Nogle fandt det let; andre synes det var vanskeligt og småstressende.

Dokumentation af Vindskaber: Prototypetesten er blevet dokumenteret via fotos, videoer og nedskrevne feltnoter samt efterfølgende små interviews med testpersonerne. De foreløbige resultater er blevet diskuteret på forskersymposiet "On the Edge" 13-14.2. 2019 sammen med Rethink's øvrige forskere og inviterede internationale forskere. Hele projektets design er blevet diskuteret på forskerseminaret *Enjeux contemporains du tourisme culturel* på EIREST (Institut de Recherche et d'Etudes Supérieures du Tourisme), Paris 1, Panthéon-Sorbonne i oplægget "Cultural Tourism to outskirts regions, a contradiction in terms?" 25 October 2017. Eirest er et af de stærkeste turistforskningsmiljøer i Frankrig. Desuden vil jeg optræde med *Vindskaber* på konferencen arrangeret af ATLAS – Association for Tourism and

Leisure Education and Research, 3. juni 2019 i Buxton, UK inden for feltet *Spaces of Nature, places of Nature: Exploring tourism encounters with nature*.

Forarbejde til interventionen:

I løbet af sommer og efterår 2017 blev der genereret en del data i form af kvalitative interviews og feltstudier af udvalgte vindbrugerpraksisser, bl.a. samme med studerende. Et hold på 34 studerende fra Oplevelsesøkonomi tilbragte fire dage i vores område for at foretage feltstudieobservationer på udvalgte steder. Desuden fungerede Mikkel Hansen (stud.mag i Oplevelsesøkonomi) som praktikant i projektet i efteråret 2017, og han foretog yderligere interviews af nøglepersoner i området. Britta Timm Knudsen lavede selv en lang række interviews med vindbrugere fra området så som naturvejledere, kystsikringspersonel, vindmølleingeniører, surfere, cyklister, skippere/sømænd og meteorologer. Tilsammen forefindes 22 kvalitative interview i transskriberet form. I forhold til idégenereringen til selve prototypen blev derforetaget en kortlægning af især kunstneriske datavisualiseringsprojekter, hvilket førte til beslutningen om, at vindinterventionen skulle være en kunsthinstallation i sig selv, hvis potentialet kunne undersøges under og efter testningen. Jeg kontaktede Joshua Portway og Lise Autogena, da begge er kendte for at lave projekter i krydsfeltet natur og kultur og Lise Autogena endog med stærk interesse for kystnære kulturarvsprojekter (<http://foghornrequiem.org>). Vi mødtes nogle gange og Lise og Joshua var på studieture i området og mødtes med lokale interessenter, Nordkraft for eksempel. Der blev afholdt en workshop med lokale interessenter 25.5. 2018 (deltagelse af Dansk Kyst- og Naturturisme, Kommunens kulturudvalg, Repræsentanter fra Naturkraft, mv.) forud for testningen i august 2018. Ideen med Virtual Reality og Augmented Reality blev skitseret her, og scenarier blev diskuteret. Desuden er konceptet blevet diskuteret indgående i forskergruppen, fremlagt for the advisory board og blevet diskuteret i styregruppen samt med professionelle turismeaktører i kommunen.

Forsknings- og innovationsmål

Vindskaber visualiserer den usynlige, men mærkbare interaktion mellem vind og landskab og den menneskelige oplevelse heraf. Dette sker gennem en VR-teknologi, der lægger et stærkt tekno-kulturelt lag imellem krop og landskab og således bringer natur- og kulturmodstillingen nye steder hen. Et af forskningsspørgsmålene til eksperimentet lød: Kan man bringe mennesker tættere på natur ude i et konkret "vildt" og "utæmmet" naturlandskab via teknologi? Eller opleves teknologien som invaderende, fremmedgørende og "inautentisk"? På baggrund af de foreløbige resultater af eksperimentet må vi konstatere, at teknologien faktisk kan have den effekt at bringe mennesker tættere på naturen. Et andet væsentligt spørgsmål ved *Vindskaber* som eksperimentelt undersøgelsesdesign var, om vind som udtømmelig stedsspecifik ressource kan være

kernen i en turistoplevelse. Igen ser det ud til, den kan have denne kvalitet, endskønt fascinationskraften i eksperimentet ikke altid var vinden, men også den teknologiske side af eksperimentet. I det omfang vinden iscenesættes tilstrækkeligt interessant og engagerende kan den blive "reason-to-go" for kulturinteresserede turister. Vind er et biofysisk fælleseje på Vestkysten (Gibson-Graham et al. 2013), og det er et stykke immaterielt kulturarv, der anvendes kommercielt til energiformål (vindmøllekomplekset med alle dets konflikter osv.), og til andre formål så som egen fremdrift. Men i *Vindskaber* udforskes vindens egne bevægelser, og en udforskning af vinden selv bliver eksperimentets egentlige mål. Et tredje væsentligt undersøgelsesfelt er de kognitive, oplevelsesmæssige og affektive relationer, der etableres mellem testpersoner – turister/lokale, professionelle/lægfolk – og landskab. Ikke så overraskende viste *Vindskaber* sig velegnet til at "genfortrylle" landskaber via VR-brillen (Bennett 2001).

Interventionen forholder sig til de overordnede innovationsmål i projektet ved især at fokusere på at tiltrække en ny målgruppe af turister. Yngre, teknologisk vante, og en lettere kønsbias over mod mændene viste denne intervention sig at tiltrække. Og også familier med lidt ældre børn, der tydeligvis kedede sig en kende. Ligeledes er *Vindskaber* innovativ ved at *upcycle* vinden som ofte irriterende ressource. Som en barnefødt fra Ringkøbing nu bosiddende i Aarhus bramfrit udtrykte det: " Det blæser sgu altid herude" – og ved at addere endnu et teknologisk lag til et yderst besøgt site i området, Lyngvig Fyr som både udsigtspunkt og kulturarvsbygning samt hele strandvuet og stedet som solnedgangs-spot. På den led går *Vindskaber* ind og understøtter et allerede eksisterende velbesøgt sted yderligere.

Eksisterende forskning

Projektet bidrager innovativt til eksisterende forskning på mindst tre måder. For det første bidrager det til at afsøge turismens oplevelsespotentialer ved at støtte og styrke stedsspecifikke ressourcer på bæredygtige måder. Det innovative ligger her især i at arbejde med, nuancere og kvalificere de bio-fysiske commons og de mere infraordinære oplevelser, som normalt er helt oversete i turismeforskningen (som andet end dårligt eller godt vejr). Bidraget ligger her i at arbejde med vind som immateriel kulturarv og ved at arbejde med vindens særlige oplevelsespotentialer igennem VR-brillen som infrastruktur. Hermed lægger bidraget sig også i den aktuelle udforskning af, hvad der karakteriserer oplevelser – også turisme- og kulturarvs-oplevelser – hinsides den eksplicitte narrative betydningsproduktion i form af multisensoriske og affektive potentialer (Staheli, 2015, Trandberg Jensen 2015, Waterton 2019). Ydermere afsøger *Vindskaber* en mixed-media oplevelse af et virtuelt univers blandet med et fysisk-taktilt univers. Oplevelsen lever af denne sammenblanding og dualitet. Den grundlæggende ramme for *Rethinking Tourism*-projektet bygger på ideen om eksperimentet og interventionen, der sætter noget ind i en verden – etlaboratorie eller en hverdagslig verden – for at undersøge noget (Knudsen and Stage 2015: 10).

Kunstekspperimentet abonnerer på Noortje Marres' idé om, at forskeren eller kunstneren undersøger deltageres emotionelle og affektive responser på en særlig form for stimulering (Marres 2012). Vi bygger på Lisa Blackmann's definition af eksperimentet som en "material-semiotic apparatus designed to produce or stage particular epistemic and aesthetic events. These events then require deciphering and often show or open up to what exceeds current understandings" (Blackmann 2015, p.36). Eksperimentet producerer ikke, men åbenbarer allerede eksisterende relationer, styrkepositioner eller latente konflikter i en socio-kulturel kontekst. Samtidig adderer det materielle, emotionelle, relationelle, diskursive eller affektive transformationer til den verden, som det finder sted i. Vindskaber åbenbarede klart en allerede etableret stærk relation til vind i området – artikuleret forskelligt – men også en relationsskabelse, der går hinsides vindens kommercielle potentiale. Og vindskaber har muligheden for at ændre opfattelsen af et sted gennem fortryllelse (Knudsen, Stage and Zandersen 2019).

Værdiskabelse:

I forhold til værdiskabelse kan interventionen bruges bredt til at skabe mere viden om, hvilken rolle vind spiller for vindbrugerne i området. Der er markante forskelle i vindbrugerens fænomenologiske oplevelse af vin. Jo mere instrumentel en rolle vinden spiller i dit arbejds- og fritidsliv, jo mindre oplevelsesværdi, synes mit interview-datamateriale at tilsige. Og her spiller netop teknologien i *Vindskaber* en stor rolle, da det netop er igennem den, at vinden kan genfortrylles og blive "ekstraordinær" i forhold til en stedsspecifik oplevelse for især de, som ser vinden som for ordinær til at være kernen i en oplevelse. Kommercielt kan Vindskaber direkte gøres til et stedsdesign, nok især i sin udviklede form som *Augmented Reality*-briller, der fungerer som mobile medierum til fri anvendelse i et landskab. Joshua Portway og Lise Autogena er villige til at udvikle på konceptet til turismekommercielle formål. Her kan RSKS blive first movers i forhold til at udvikle teknologi til at komme tættere på naturen.

Med Vindskabers både teknologiske og fænomenologiske potentiale sker der noget afgørende i velkendte dikotomier som natur/kultur; medieret verden/umedieret verden; autenticitet/inautenticitet. Disse modstillinger opløses og virker sammen til en slags udvidet forståelse, oplevelse og horisont for det pågældende sted. Forestillingerne om at "komme tæt på naturen", som både turister, lokale og turismeudbydere har, forstyrres og "hackes" af det ret komplicerede digitale virtual reality set-up, som minder os om computerspils parallel-universer. Dette set-up synes i første omgang langt fra en umiddelbar naturoplevelse. Ikke desto mindre er det igennem dette teknologiske apparatur, at umiddelbarheden nås, vil vi hævde. Vindskaber har således potentialet til at skabe tættere tilhørsforhold til stedet, og samtidig gøre dette igennem en teknologisk enhancement, uden hvilken oplevelsen ikke ville være mulig.

Forankring og overtagelse

Resultaterne af interventionen vil blive præsenteret på et borgermøde – med deltagelse af såvel lokale som turister – der vil finde sted på torvet i Ringkøbing den 15. juni. De vil blive præsenteret i kort form i en brochure, hvor alle projektets aktiviteter præsenteres. Lokale stakeholders har udtrykt interesse for *Vindskabers* videre liv og der er allerede aftalt møder mellem RKS, Naturkraft, Ringkøbing Museum og de to britisk baserede kunstnere. Der er to veje, dette videre samarbejde kan tage. På den ene side en videreudvikling af VR-brillen til en AR-brille, der kan tages med ud i området for at "se vinden". Leje af brillen kan udgå fra forskellige sites, selv om brillerne ejes af Naturkraft. Her er Lyngvig Fyrs museumsbutik stadig en mulighed. Hvis Ringkøbing Museum ønsker en tilknytning til projektet og ønsker at udvikle på ideen om et eventuelt luftmuseum, som forskellige kunstnere kunne bidrage til i området, må der anslås nye toner ift. at tage ansvar, tage del og indgå i yderligere processer. Et af de væsentligste lærestykker i denne proces har været, at det er vanskeligt at mobilisere de institutionelle partnere i forpligtigende og varige samarbejdsrelationer. Til gengæld tror jeg det er lykkedes i lille målestok at flytte nogle turismefagkyndiges forståelse af turisme over mod de infraordinære og stedsspecifikke potentialer samt udvidet forståelsen for at inddrage producenter som kunstnere i udformningen af bæredygtige turismetiltag.

Forskningsoutput

Hele arbejdet med *Vindskaber* vil forskningsmæssigt udmønte sig i tre artikler. Den ene vil blive udarbejdet sammen med Jan Ifversen og vil fokusere på infraordinære oplevelser af kystnaturen i en turismeoptik. Et egnet tidsskrift ville her være *Journal of Sustainable Tourism*. Den anden vil udforske *Vindskabers* teknologiske og fænomenologiske potentialer i *Annals of Tourism Research*. (eventuelt sammen med projektets softwareudvikler Joshua Portway). Og den sidste vil fokusere på interventionen og eksperimentet som genre (denne sidste vil eventuelt skrives sammen med Mathias Meldgaard fra projektet). Alle artikler vil blive submittede efteråret 2019.

Referencer:

Benett, J. (2001) *The Enchantment of Modern Life. Attachments, Crossings and Ethics*. Princeton University Press.

Blackmann, L (2015) "Researching Affect and Embodied Hauntologies: Exploring an Analytics of Experimentation" in *Affective methodologies: How to develop cultural research designs for the study of affect*. London: Palgrave 25-44

Gibson-Graham, J.K., Cameron, J. and Healy, S. (2013) *Take Back the Economy. An Ethical Guide for Transforming our Communities*. Minneapolis and London, University of Minnesota Press.

Knudsen, B.T. and Stage, C. (eds.) (2015) "Introduction" in *Affective methodologies: How to*

develop cultural research designs for the study of affect. London: Palgrave 1-24

Knudsen, B.T., Stage, C. and Zandersen, M. (2019) "Interspecies park life. Participatory experiments and micro-utopian landscaping to increase biodiverse entanglement" in *Space and Culture* (accepted in press), 25 sider.

Marres, N. (2012b) *Material Participation*, Basingstoke, Palgrave.

Trandberg Jensen, M, Scarles, C., Cohen, S.A. (2015) „A multisensory phenomenology of interrail mobilities" in *Annals of Tourism Research*, 53, 61-76.

Stäheli, U. (2015) Waiting, Stale Air, Potholes – Infrastructures of Tourism. Foucaultblog.

Waterton, E. (2019) "More-than-representational landscapes" in P. Howard, I Thompson, E. Waterton, M Atha (eds.) *The Routledge Companion Studies to Landscape Studies* (2nd ed.), Routledge: London, 91-101.

Illustrationer:

Fig. 1: Prototypetestningens placering

Fig. 2: Infrastrukturens placering i klitterne

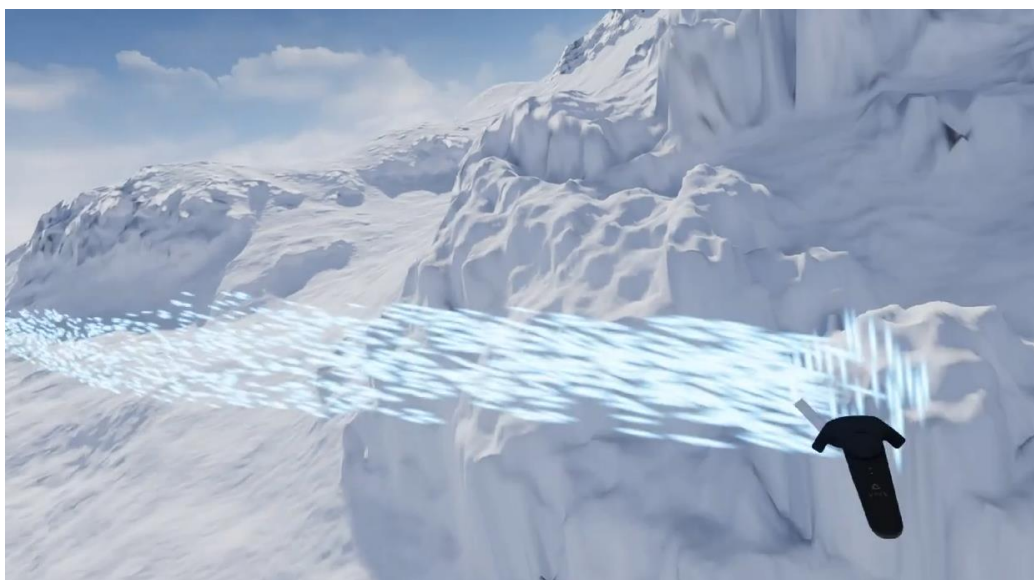

Fig. 3: Hvad ser prototypetesteren?

Fig. 4: De andre ser med

Fig. 5: De andre ser på

Intervention: Lydblikke: hvordan sanser vi turistdestinationen?

Ph.d-studerende Sofie Maj Thomsen, Institut for Kultur og Samfund, AU

I de fleste store turistdestinationer finder man en udsigtskikkert. Den rejsende gæst med en kikkert i hånden, den besøgendes skue mod den store natur, har været et kendt motiv siden oplysningstidens oliemalerier. I dag er kikkerter stadig populære turistiske redskaber til at lade de besøgende zoome ind på særligt interessante felter i landskabet, fra høje bakketoppe og lysninger, der tilbyder visuelle overblikke over det område, turisten besøger. At orientere sig efter synssansen som gæst i et område er en ældgammel praksis. Men det at opleve steder har også andre sensoriske dimensioner end den visuelle. Turisten mærker, hører, smager, dufter og ser på én og samme tid og uadskilleligt fra hinanden. Med denne intervention ville vi undersøge, hvordan steder opleves, ud fra en eksperimenterende tilgang til hvordan turistens sanseapparat opererer. Vi bruger kikkertens kendte agens som redskab og indsætter et sensorisk benspænd i den visuelle oplevelse. Hermed kan vi måske komme nærmere en refleksion over og forståelse af fænomenet 'turistoplevelsen', og alle de usagte og vanskelige tilgængelige sider af den.

I december 2018 blev en ny slags turistikikkert indviet på turistkontoret i Hvide Sande. Kikkerten er i virkeligheden en VR-brille med 7 specifikke 3-D billeder taget af 4 områdekendte personer kombineret med et sæt høretelefoner, der indeholder lydbidder fra området. Lyde, som ikke umiddelbart passer til billederne, optaget af lydkunster Jonas Kirkegaard under sommersæsonen 2018. Således tilbyder kikkerten den visuelle helhedsoplevelse af havneområdet tilsat vindmøllens brummen, eller det gyldne klitlandskab sammen med aktionæren på fiskeauktionens rytmiske salg af torsk, laks og fjordrejer. Ideen med den eksperimenterende kikkert udspringer af et længere feltarbejde i Ringkøbing-Skjern Kommune, hvori jeg undersøgte naturens forskellige roller som den drivende kraft i skabelsen af en oplevelse i RSKS. Naturen i Ringkøbing-Skjern kommune er en oplevelse, som lokale og besøgende deler og på forskelligvis er med til at give mening. Det stod tidligt i mit feltarbejde klart, at naturen, for både lokale og turister, repræsenterede noget kropsligt, og at området på mange måder forstås sanseligt. Turistens krop vækkes af den særlige vestjyske vind, naturen indtages, og smages når fisken fra fjorden spises, den dufter og lyder. Når jeg spurgte ind til turistoplevelsen under de tidlige perioder af mine feltstudier blev jeg opmærksom på en række tilbagevendende stærke ideer om relationer mellem naturoplevelsen og både mental og fysisk velvære, der blev kædet sammen med det at være turist i RSKS. Den bærende tematik omkring natur og kultur som grundlæggende forbundne, som forskningsprojektet er bygget analytisk op omkring, tonede sig ofte frem i forbindelse med mit feltarbejde. Dette gjorde sig for eksempel gældende når jeg under deltagerobservation på Hvide Sande fiskeauktion kunne forstå hvordan fisken, og arbejdet med den, symboliserede noget kulturelt betydningsbærende. På samme måde

kunne man anskue rav; et andet turistisk interesseobjekt, der på mange måder er natur, der blevet til kultur.

Men jeg blev også opmærksom på sprogets begrænsninger, når det bruges til at oversætte følelser, bevægelser, oplevelser, stemninger og erkendelser. Som f.eks. når en mandlig gæst i Hvide Sande udfoldede en sanseoplevelse, der tematiserede det komplekse forhold mellem sanserne i oplevelsessfæren, og fortalte mig om, hvordan kroppen oplever RSKK: *"Jeg sad ude på molen og lukkede lige øjnene i halvandet minut... Og dét der, hvor man tager den dér lyd af havet med sig, det er lidt ligesom at meditere... Og det kurerer faktisk. Det kurerer faktisk alt, fordi man kun tænker på det. Hvis man bare kunne tage den dér lyd med sig."* Jeg satte mig for at finde en alternativ måde at undersøge den oplevelse, der muliggøres ved at besøge RSKK. Ud fra mine særlige 'sensedata', der pegede på at RSKK er et sammensurium af forskellige sensoriske indtryk, der ikke nødvendigvis bearbejdes indvendigt som kronologiske hændelsesforløb, eller har meningsfulde klare strukturer, skabte jeg interventionen 'Lydblikke', der sidenhen har stået som oplevelsesmonument og samtalekatalysator i Hvide Sande, på rådhuset i Ringkøbing, i Søndervig og på torvet i Ringkøbing. Den audiovisuelle kikkert er således en eksperimenterende fortsættelse af en tidligere undersøgelse. Kikkerten skaber et møde med besøgende, lokale og vores forskningsprojekt. Den tematiserer de mange sansemodaliteter, der er på spil og ikke kan skilles fra hinanden i turistoplevelsen. På denne måde udfolder 'Lydblikke' projektets overordnede tema omkring det dialektiske forhold mellem natur og kultur.

Hvordan relaterer interventionen sig til eksisterende forskning?

Lydblikke-projektet har sin metodologiske inspirationskilde indenfor den kollaborative eksperimentielle antropologi, hvor dataproduktionen, som den kendes indenfor de klassiske etnografiske metoder, gentænkes og indtænkes i nye teknologier. Projektet trækker på ideen om 'parasites', beskrevet af de amerikanske antropolog George Marcus, og om det etnografiske projekt som et samarbejde og en proces, der involverer en udnyttelse af den særlige lokale viden, der findes på de steder, der er forskerens interessefelter. Tilblivelsen af *Lydblikke* har baseret sig på forskellige faser af både kollaboration og forskningsmæssig kuratering, der har givet adgang til en særlig form for data, der sandsynligvis ikke ville have fremkommet ved almindelige interview og observation. Det vil sige, den kollaborative proces har været guidet af en bagvedliggende strategi om at noget bestemt skal medieres gennem en audiovisuel slutbegivenhed. På denne vis kan man argumentere for at projektet med dets målorienterede karakter bærer præg af en form for kurateret samskabelse.

Udover at *Lydblikke* trækker på en særlig metodologisk forskningsmetode kan projektet også forstås som et teoretisk bidrag til turismeforskning om oplevelsen som sansning og erfaring.

En beskrivelse af forarbejde, herunder kortlægning, stakeholder-analyse, inddragelse af partnere.

Lydblikkes undersøgelsesmotiv trækker dels på projektets antagelse om, at natur og kultur ikke kan skilles ad som fænomener, lige så vel som det er et forsøg på at føre forskningsprojektets ambition om at skabe nye forbindelser mellem borgere, besøgende og steder ud i livet. Igennem mine feltstudier arbejdede jeg med at kortlægge forskellige interesser og påvirkningsfaktorer i de lokale turismeaktørers naturforståelse. RKSK, bruger blandt andet mottoet 'Mærk Vesterhavet' og kommunalt går området under tilnavnet 'Naturens Rige'. Havet er for fiskeren et arbejde, for turisten en oplevelse, for den turistansatte et værdifuldt narrativ. Forskellige blikke ser på steder forskelligt. *Lydblikkes* indledende fase blev således en undersøgelse af den mangeartede lokale viden og betydningstilskrivelse, som steder kan forstås igennem, og disse blev brugt til indledningsvist at åbne op for at se og opleve steder på nye måder. Sidenhen har *Lydblikke* haft forskellige faser og samarbejdspartnere:

- I april 2017 indledtes *Lydblikke* som forskningsprojekt med en praktisk inddragende workshop, hvor en lokal fugletæller, en fisker, en kunstner, en fårehyrde, en lyddesigner og en svagtseende mand fra området på forskellig måde arbejdede med at sanse området, blandt andet med en kikkert som redskab. De deltagende i workshoppen var i dialog med hinanden og præsenterede deres vidt forskellige forståelser af områdets steder i løbet af dagen. Workshoppen blev filmet og brugt som baggrundsdata til videre forløb med *Lydblikkes* tilblivelse.
- I Maj 2017 besøgte jeg turistkontoret i Hvide Sande til et fokusgruppeinterview om, hvordan en udsigtsoplevelse kunne tilføres nye sensoriske elementer. Turistansatte fik desuden et kort over området, hvor de blev bedt om indtegne steder, hvor en ny turistkikkert kunne stå.
- I sommeren 2018 inviterede jeg 4 deltagende fra workshoppen til at deltage i skabelsen af en ny udsigtskikkert med den opgave, at de skulle tage billeder med et 3-D-kamera af steder, de fandt smukke og værdifulde at være i.
- Sideløbende blev lydkunstner Jonas Kirkegaard, der også deltog i sanseworkshoppen, bedt om at optage bestemte lyde, der kendetegner destinationen RKSK. Lydene, som Jonas optog, var på forhånd bestemt af mig og udvalgt på baggrund af de lydreferencer, turister har i min data fra feltarbejdet, samt min egne feltnoter.
- I efteråret 2018 fik det aarhusianske firma *Playground Marketing* opgaven at skabe teknologien til en ny destinationskikkert, der præsenterede de nye udsigtsbilleder sammen med de velkendte lyde, sat sammen på overraskende måder, med baggrund i min data om oplevelsens sensoriske indtryk. I tæt dialog med firmaet og efter forskellig afprøvning af lyde og billeder blev kikkerten færdig i december 2018.
- Den nye kikkert blev indviet i Hvide Sande den 6. december 2018 og præsenteret på turistkontorets Facebookside, ligesom historien om den og dens kommende placering var at finde på forsiden af Dagbladet Ringkøbing-Skjern under titlen: '*Lyt til Vestjydsk Udsigt*'.

- Kikkerten stod på forskellige udsigtpunkter i de tre hoveddestinationer i december 2018 i RSK og dannede baggrund for opfølgende interviews om, hvordan steder sanses og opleves. Den planlægges desuden af sættes ind i felten igen i påsken 2019, samt i sommersæsonen i 2019.

Værdiskabelse: ejerskab og den lokale stolthed

Indenfor værditeori skelnes ofte mellem privat værdi og offentlig værdi. Peter Aagaard og Annika Agger beskrev i bogen 'Ledelse i politisk styrede organisationer' (2017) offentlig værdi som 'noget offentligheden værdsætter, eller noget, der fører værdi til offentlige sfærer' (ibid: 69). I en anden undersøgelse af værdibetydning, peger den australske professor i kommunikation, Justin O'Connor (2000) på, at der ofte opstår en retorisk positionering af værdibegrebet i den politiske debat, der gør sig gældende ved enten opfatte værdi som noget økonomisk, socialt eller æstetisk. I undersøgelsen af værdiskabelse skelnes der generelt mellem en finansiel værdiskabelse, der ofte knytter sig en privat værdi, eller den mere abstrakte offentlige værdiskabelse, der knytter sig til en forbedring af livskvalitet, udvikling af nye socialiteter eller lign.

Den form for værdi, som *Lydblikke* skaber, handler om det særlige ejerskab og den lokale stolthed, der fremdyrkes ved at inddrage lokale i arbejdet med en ny destinationskikkert. Med invitationen til at lade lokale tage del i, hvordan deres område skal præsenteres, er også indbygget en forståelse om, at alle de, der bor i området, har en vigtig betydning for, hvad det er og betyder. Som forsker og 'designer' bag *Lydblikke* har det været en udfordrende opgave at formidle forståelsen hos den gamle fisker og den lokale fugletæller om, at deres viden om området har en værdi, der kan udnyttes. Som samarbejdet forløb blev det imidlertid langsomt tydeligt for de lokalt inddragede, at de besad særlig viden om områdets steder, historie og værdier, som jeg ikke besad. Som interventionen blev markedsført og udbredt blev det også til en historie og fortælling i området til alle, der ikke nødvendigvis til dagligt engagerer sig i turismebranchen; en fortælling om, at den lokale viden og beboernes kendskab til området kan repræsentere en særlig værdi for RSK.

Lydblikke tematiserer også ny værdi på steder, der ikke umiddelbart kendes af alle. Således introducerer de billedskabende partneres 'lokale blikke' personlige favoritsteder, der sidenhen viste sig at skabe nye interesse, debatter og refleksioner om disse steder, både fra lokale og besøgende.

Forankring/overtagelse af andre

Ved ph.d.-projektets afslutning er det planen at turistkontoret i Hvide Sande overtager 3-D-kikkerten, som herefter vil bruge den dels som markedsføringselement til turistkonferencer og som objekt, der kan tematisere samarbejder mellem forskning og turisme. Herudover har det også været på tale under møder med turistkontorets ansatte at lade kikkerten spille

skabe aktive inddragelser af turistens billeder, igennem billedkonkurrencer og optagelser, der kan sendes til turistkontoret. Herved kan kikkerten måske også fremtidigt være med til at tematisere forskellige blikkes betydninger og værdier for et område.

Forskningsmæssig værdi

Lydblikke-projektets to forskningsmæssige spor forholder sig særligt til de to overordnede mål i *Rethinking Tourism in a Coastal City's* projektplan; dels at eksperimentere med at udvikle nye perspektiver til at forstå den komplekse, kognitive relation mellem steder, turister, professionelle og lokale, der udspiller sig i en turistdestination som RKSK. Lydblikke handler desuden om at udvikle nye narrativer via en gentænkning af, hvordan, hvad man kunne kalde, den multisensoriske kulturarv aktiveres. Hvordan kan vi ændre bevidstheden om, hvilken essentiel rolle lydende, duftene, praksisserne og den sammensatte sensoriske oplevelse RKSK tilbyder?

Den sensorisk eksperimentelle dimension af interventionen er skabt med det formål at bidrage til de sanseorienterede (David Howes) og non-repræsentative teorier (Jf. Thrift 2008) om turisme, der gentænker de tidligere dominerende visuelle teorier om turisme som blandt andre John Urry, og Chris Rojek stod for. Som den britiske kulturforsker Adrian Franklin beskriver (2003), er kroppen i den seneste tid blevet et større interesseobjekt i turismeforskning, i forsøget på at udvikle turismeteorier, der ikke afkobler kroppen fra turistens blik. Med den nye opmærksomhed på den multisensoriske turistoplevelse, kan vi måske nærme os nye forståelser for hvorfor turister motiveres af at rejse mod steder som Hvide Sande, Ringkøbing og Søndervig.

Med *Lydblikke* undersøges det, hvordan en sanseoplevelse kan bruges til generere ny viden og forståelse om et fænomen. Projektet tematiserer, anvender og performer på mange måder en filosofisk retning indenfor den videnskabelige metode, og undersøger, hvordan forskning og performance kan spille sammen. Her trækkes også på den fænomenologiske vidensforståelse, der handler om, at hver krop og hvert subjekt har forskellige relationer og oplevelser af verden. *Lydblikke* tager en fiskers, en fugletællers, en tilflytters og en tysk turists særlige viden og opfattelse af steder op og bruger disse til aktivt at komponere et værk til både forskning og oplevelse. Interventionen skriver sig på denne vis også ind i en nyere tradition i forskning som en form for *artistic practice* (Johannes Sjöberg 2014), et nyere praksisbaseret open-ended koncept indenfor forskning, hvori dynamikker og kreative praksisser bevidst indskrives i forskningsdesign, for skabe ny viden, refleksioner og relationer.

Referencer:

Agger, Annika & Aagaard, Peter (2017): *Ledelse i Politisk Styrede Organisationer: Med offentlig Værdiskabelse for Øje*. København: Hans Reitzels Forlag

Clifford, J. & Marcus G. (1984): *Writing Culture; the Poetics and Politics of Ethnography*. Berkeley: University of California Press.

Howes, David (2014): *Ways of Seeing*. New York: Routledge

Sjöberg, J (2008): Ethnofiction: drama as a creative research practice in ethnographic film, *Journal of Media Practice*, 9:3, 229-242

Franklin, Adrian (2003): *Tourism. An introduction*. London: Sage Publications

O'Connor, Justin (2000): The Definition of 'Cultural Industries', *The European Journal of Arts Education* Vol. 2 No. 3, pp. 15-27

Thrift, Nigel (2008): *Non-representational Theory. Space, Politics, affect*. New York: Routledge.

Intervention: Reiseführer

Jan Ifversen, Institut for Kultur og Samfund, Aarhus Universitet

Forsknings- og innovationsmål

Formålet med interventionen er at udvikle nye måder at betragte og markedsføre steders oplevelsespotentialer i Ringkøbing-Skjern Kommune (RKSK). Udgangspunktet for interventionen har været at bringe turisternes egen viden om steder og deres oplevelsespotentialer i spil. Interventionen forholder sig direkte til projektets forskningsmål ved for det første at gå tæt på, hvorledes turister forstår, oplever og artikulerer steder i krydsfeltet mellem natur og kultur. Det har været en vigtig pointe med interventionen ikke på forhånd at kategorisere steder og oplevelser i enten kultur eller natur for således at give rum for associationer, der ikke lader sig begrænse af eksisterende diskurser. For det andet at skabe viden, som er stedsspecifik ved netop at bede turister om at reflektere konkret om steder. For det tredje at finde nye perspektiver på eksisterende steders oplevelsespotentialer og at finde nye steder. For det fjerde at skabe nye fortællinger, der vil lægge ekstra narrative lag på specifikke steder.

Interventionen forholder sig til de opstillede innovationsmål i projektet ved for det første, at inddrage turister som stakeholders i frembringelse af ny viden om steders oplevelsespotentialer. For det andet at bidrage til en fortsat stedspecifik kortlægning af oplevelsessteder i RKSK. For det tredje at videregive den nye viden til turismebranchen og til kommunen, så den kan bidrage til at få mere information og se nye facetter af turister med henblik på at videreudvikle markedsføring og skabe tættere bånd mellem lokale borgere og besøgende. For det fjerde i samarbejde med turistbranchen at bidrage til udvikling af nye formater til eksponering af den nye viden med henblik på markedsføring.

Eksisterende forskning

I forlængelse af projektets mål om at flytte fokus i turismeforskningen fra kvantitative og adfældsorienterede studier af efterspørgsel til kvalitative studier af steders oplevelsespotentialer er interventionen inspireret af forskning i turisme som deltagelsesorienteret og med fokus på samskabelse og kreativitet (Binkhorst & Dekker 2009; Richards 2011). Interventionen trækker også på den særlige interesse for oplevelser, der bliver belyst gennem fænomenologiske analyser af, hvorledes turister agerer på steder (Szarycz 2009; Trandbjerg Jensen 2016). Den kvalitative fokus er søgt indfanget gennem anvendelser af kvalitative metoder som diskursanalyse samt semistrukturerede og fænomenologiske interviews (Bevan 2014). Endelig har interventionen gjort god brug af forskningen i forholdet mellem turisme og det lokale (Salazar 2015).

Forarbejde til interventionen

Ideen med at lave en rejsefører, der er produceret af tyske turister, er hentet fra eksisterende koncepter med at lade lokale være guider for turister. Koncepterne findes

både i form af tekster og af ture ledet af lokale. Ideen med konceptet er, at man med de lokale får en tættere, mere personlig og mere autentisk oplevelse (Salazar 2005). Men man kan dog også se det som en form for samskabelse af oplevelsen, eftersom den opstår i mødet og relationen med lokale. Mit udgangspunkt var, at fordi de tyske turister i høj grad valgte det samme rejsemål over en længere periode, der endog kunne strække sig over generationer, så kunne der være grund til at betegne dem som deltidslokale snarere end blot turister. Med denne betegnelse valgte jeg at lægge vægt på de tyske turister som videnspersoner, der kunne bidrage med viden om de steder, de besøgte ferie efter ferie. I øvrigt kunne de så sidestilles med de næsten 10.000 personer, der ejer sommerhuse i RKSK. Hovedparten af sommerhusejerne er ikke bosiddende i kommunen og må derfor også betegnes som deltidslokale. Imidlertid har denne gruppe haft en anden status end turister både i deres egen forståelse og hos turistbranchen.

For at få en forståelse af, hvorledes steders oplevelsespotentialer blev fortalt og formidlet, foretog jeg for det første et studie af den eksisterende turistinformation i form af brochurer (Ringkøbing Fjord Turisme), hjemmesider, informationskonsoller. Formålet var at få et overblik over, hvilke steder der blev valgt, og hvorledes deres oplevelsespotentialer blev fremstillet med en særlig fokus på, hvorledes natur og kultur blev begrebsliggjort og anvendt. For det andet indhentede jeg gennem en række interviews på steder valgt af lokale beboere lokal viden. Jeg gennemførte i juli 2017 elleve interviews med lokale borgere udvalgt ud fra kriterier som alder, køn og profession for dels at få kortlagt steder gennem deres fortællinger om stedernes attraktion, dels at afprøve konceptet med frembringe stedsspecifik information. De elleve interviews blev gennemført på vej hen og på de elleve steder, som var udvalgt af informanterne. Den frembragte viden skulle bruges til at supplere, det billede, som blev præsenteret i turistbrochurerne. Samtidig ville den kunne sammenlignes med de deltidslokales viden. Både turistbrochurernes autoriserede fremstillinger og de lokales selvproducerede viden blev analyseret med henblik på at efterspore stedsspecifikke diskurser om natur og kultur såvel som diskurser om oplevelser. Samtidig med kortlægningen af steder blev konceptet om rejseføreren diskuteret med såvel vores board, vores styregruppe og repræsentanter for Innovationsfonden som professionelle turistaktører i kommunen.

Interventionen

Selve interventionen fandt sted fra den 25. til den 29. juni 2018. Konceptet var, at tyske turister, der kunne betegnes som deltidslokale, skulle fungere som rejseførere, hvor min opgave begrænsede sig til at sørge for udstyr, ansøge om samtale og fungere som pennefører. Denne metode er stærkt inspireret af de såkaldte cultural probes. Forud for interventionen havde daværende projektleder Cathrine Wagner taget kontakt til en række sommerhusudlejere med henblik på at få kontakt til tyske turister, der havde status af deltidslokale. Der blev fremstillet en plakat på tysk til lejligheden, der beskrev formålet med interventionen for tyske deltidslokale, der måtte være interesserede i at fungere som rejseførere. Kun en enkelt sommerhusudlejer, Westerland ejet af Erland Nørgaard,

responderede direkte og tog kontakt til en række turister, der havde status af deltidslokale. De øvrige sommerhusudlejere udviste begrænset interesse for interventionen. I udgangspunktet blev der lavet aftale med to deltidslokale om guidede ture på hver to timer. For at sikre, at kommunikationen kunne flyde så frit og utvungent som muligt, skulle den foregå på tysk. Derfor ansatte jeg cand.mag. Mette Biil Sørensen (MBS), der er cand.mag i tysk og litteraturhistorie samt ph.d-studerende på Freie Universität i Berlin til at føre ordet. Jeg udarbejdede en interviewguide til brug for semi-strukturerede interviews. Guiden fokuserede især på to aspekter. Det ene var at lade interviewpersonerne fortælle om steder og oplevelser i deres egenskab af forfattere af en Reiseführer. De blev bedt om at lave lister over de mest attraktive steder i kommunen, at vælge billeder og lyd, at vælge forsidebillede, overskrifter og åbningslinier. Det andet aspekt var at beskrive oplevelserne så tæt, de kunne, og gerne med henvisning til så mange sanser som muligt. Denne tilgang er inspireret af det såkaldte fænomenologiske interview, hvor der lægges vægt på, hvorledes interviewpersonen selv kontekstualiserer og erfarer de genstandsfelter, der tales om. Formålet var at opfordre interviewpersonerne til at sætte så mange ord som muligt på oplevelser forbundet med natur og kultur.

Interventionen forløb i to faser. Den første fase bestod af to længere interviews organiseret som guidede ture til en række steder udvalgt af interviewpersonerne. Da jeg ikke havde haft mulighed for at få yderligere deltidslokale til at deltage i dette format, blev de øvrige interviewpersoner fundet gennem direkte henvendelser i det offentlige rum. Over fire dage lykkedes det at afholde 10 interviews på ca. en halv times varighed med tyske turister, der næsten alle havde en længerevarende ferietilknytning til turistdestinationer i RSK. Interviewpersonerne var typisk familier med en overvægt af midaldrende ægtepar. De i alt tolv interviews blev gennemført af MBS og undertegnede på tysk og optaget. Hen over efteråret 2018 er alle interviews blevet transskriberet af MBS. I transskriberet form fylder de tolv interviews ca. 200.000 ord.

De transskriberede interviews er endnu ikke blevet færdigkodet, og der er derfor kun foretaget en første analyse af det omfattende materiale. Men allerede på det foreliggende grundlag kan der drages tre, interessante konklusioner. Den første er, at når vore interviewpersoner – ofte noget usikkert – påtager sig rollen som forfattere af en rejsefører, så imiterer de i høj grad de opfattelser af steder, som findes i den dominerende turismediskurs i kommunen. Det tyder på, at rejseføreren er en ganske snærende genre. For det andet så er mange af dem i stand til at udfolde deres nære oplevelser af steder i et sanserigt sprog, der ofte har karakter af en hverdagspoetik. Den tredje foreløbige konklusion er, at de attraktive steder i alt overvejende grad er forbundet med natur (hav, sand, vind, fjord, bølger).

Den foreløbige analyse har således ført til en første antagelse om, at denne hverdagspoetik, som tilsyneladende ikke kan finde plads i rejseførerergenen, bør kunne anvendes til at kaste et nyt lys over stedernes oplevelsespotentialer. De interviewede deltidslokales oplevelsesnære sprog og deres forståelse af feriemålet som karakteriseret af

frihed, helse og nogle gange ligefrem magi vil kunne udfordre den dominerende diskurs' fokus på aktivitet og autenticitet.

Dokumentation af interventionen

Interventionen er dokumenteret i de data, der er tilgængelige i form af transskriberede interviews og billeder taget af interviewpersonerne. De foreløbige resultater er blevet diskuteret med turismefagfolk på turismekonferencen "Nye veje til innovation" organiseret af Innocoast den 24. januar 2019, se

<https://www.cgs.aau.dk/forskning/konferencer/innocoast/>. Desuden er resultater blevet diskuteret på forskersymposiet "On the Edge" 13.-14.2 sammen med Rethink's øvrige forskere samt inviterede forskere.

Værdiskabelse

I forhold til værdiskabelse kan interventionen både bruges direkte i kommercielt øjemed og mere bredt til at skabe større viden om de deltidslokales stedsoplevelser blandt de turismeprofessionelle i kommunen. Tager vi det kommercielle led i værdikæden, så giver de mange interviews adgang til viden og til diskurser, der vil kunne bibringe det eksisterende markedsføringsmateriale nye dimensioner. Hvis markedsføringen i højere grad en for indelværende taler til den måde, de deltidslokale fremstiller stederne – med deres sanselige, overvældende og også beroligende, måske ligefrem helbredende potentialer – vil man kunne lægge nye og anderledes lag på oplevelser, der i den dominerende turismediskurs ofte relateres til aktiviteter og til autentiske kulturoplevelser. Interventionen kan samtidig give anledning til at overveje, hvorvidt markedsføringen og mere bredt forståelse af kystturismeoplevelsen skal orientere sig mod de kundegrupper, der i højere grad efterspørger kulturoplevelser.

I et bredere værdiskabelsesperspektiv kan interventionen også anskues som et bidrag til at blødgøre de skarpe grænser mellem turister og lokale, der ofte opstår i kommuner med mange turister. At lade de tyske turister komme til orde som deltidslokale vil kunne ændre den mere fastlåste position som tysk turist, eftersom de nu bliver adresseret som videnspersoner i en videnudveksling med såvel lokale som turister. Endvidere kunne denne ændrede position føre til, at de også gives mere ejerskab til et sted, de efter eget udsagn har et nært og langvarigt forhold til.

Forankring og overtagelse

Resultaterne af interventionen vil blive præsenteret på et borgermøde – med deltagelse af såvel lokale som turister – der vil finde sted på torvet i Ringkøbing den 15. juni. De vil blive præsenteret i kort form i en brochure, hvor alle projektets aktiviteter præsenteres. Endelig vil en version, der også reflekterer over forskellige formater for rejseføreren, blive præsenteret på et møde med turismefagfolk i RSKS og i turistforeningen. Der vil blive lavet en web-baseret mock-up, der præsenterer en anvendelse af de deltidslokales viden gennem tekstuddrag knyttet til GIS-kort af kommunen samt med tilføjelse af billeder og lyd foreslået

af de deltidslokale. Samtidig er det intentionen at knytte rejseføreren til informationer, der allerede er produceret af tyske tursier i form af blogs, instagramprofiler og facebook-grupper (Vestkystbloggere 2017, DKNT).

Forskningsoutput

Resultaterne vil blive gjort til genstand for to artikler i internationale forskningstidsskrifter. Den ene vil blive skrevet sammen med Britta Timm Knudsen og vil belyse turisters næroplevelser af kystnaturen. Den anden artikel vil udfolde begrebet om deltidslokale turister i forestillinger om lokal identitet og ejerskab. Begge artikler vil blive submitted i efteråret 2019.

Intervention: Filmturisme på Vestkysten

Anne Marit Waade, Institut for Kommunikation og Kultur, AU

Introduktion

Filmturismeinterventionen har været en del af innovationsprojektet helt fra begyndelsen af, på trods af, at der ved projektets start ikke eksisterede oplagte film eller tv-serier der var indspillet i kommunen, hvis handling fandt sted i Ringkøbing-Skjern, eller på anden måde havde umiddelbare potentialer (f.eks. ved at have opnået stor interesse blandt internationale publikummer) til at bruge som afsæt for at udvikle filmturisme i kommunen. Det eksisterede dog enkelte film som vi overvejede, f.eks. *Under Sandet* eller *Babettes Gæstebud*, men den første var indspillet i nabokommunen og handlingen fandt desuden sted der, og den anden var for gammel og handlingen var desuden ikke steds-specifik, og det var derfor et for tyndt grundlag til at forsøge at udvikle filmturisme derpå. Vi overvejede desuden at udvide projektet til at omfattet fiktion mere generelt, blandt andet inkludere litteratur. Men inden vi kom så langt, fik vi nys om et nyt initiativ i kommunen der viste sig at være midt i blinken for en filmturismesatsning på vestkysten.

Initiativet var *New Nordic Noir*, et multiplatform krimiserie-projekt initieret og finansieret af Aarhus 2017 og udviklet af Filmby Aarhus, hvor idéen var, handlingen skulle tage afsæt i Ringkøbing-Skjern fascinerede kystlandskab og lokale forhold, serien skulle produceres for et internationalt (primært tysk) tv-marked, og både udviklingsfase og produktion skulle finde sted i vestkystkommunen. Turismeinnovationsprojektet *Gentænk Kystturisme* mødtes med initiativtagerne allerede i 2016, og vi fik aftalt, at vi skulle arbejde sammen på tværs af de to projektinitiativer og at turismeinnovationsprojektet primære fokus skulle være udvikling af filmturisme i forbindelse med New Nordic noir initiativets pre-produktionsfase. En tv-produktion udvikles over flere år, og vi vidste allerede fra begyndelsen, at tv-serien – såfremt de formåede at finde finansiering – først ville have præmiere efter turismeinnovationsprojektet slut, måske flere år. der var med andre ord ikke mulighed til at etablere filmturisme i forbindelse med lancering, som er det typiske, men i stedet for aftalte vi med kommunens film- og kulturarbejdere, at vi skulle benytte anledningen til at styrke kompetencer på feltet blandt kommunens medarbejdere, skabe offentlig bevidsthed om filmturisme i kommunen samt tage initiativ til lokale idéudviklingsprocesser der engagerede lokale aktører og stakeholders, for på den måde skabe grobund for vellykket fremtidig filmturisme i Ringkøbing-Skjern.

Foruden *New Nordic noir*, som for øvrigt ret hurtigt kom til at omfatte ideer til to forskellige tv-serier, udviklede kommunen en filmstrategi (2018) der omfattede ambitioner om at a) tiltrække film- og tv produktion til kommunen, b) engagere skolebørn i film og filmproduktion, samt c) udvikle idéer til at være værtskab filmfestival (bl.a. inspireret af Bunker-filmfestivalen der fandt sted i regi af turismeinnovationsprojektet *Gentænk Kystturisme*. I indeværende år (2019) er der blandt andet ambitioner om, at kommunen

samarbejder med et produktionsselskab i København om en film der skal indspilles på flere af kommunens locations og med en handling der tager afsæt i et vestkystmiljø. Filmturismeinterventionen har haft som primært formål at:

- Udvikle strategiske branche samarbejder mellem turisme og medieproduktion ift. til RKS
- Med afsæt i New Nordic noir initiativet, udvikle filmturisme i RKS sammen med partnere
- Udvikle *mood board* som forskningsmetode og destinationsdesign-idé.

Interventionen *Filmturisme på vestkysten* i forhold til innovationsprojektets forskellige forsknings- og innovationsmål

Helt overordnet, adskiller dette projekt sig fra de andre interventioner i turismeinnovationsprojektet *Gentænk Kystturisme* ved ikke at lave stedsspecifikke interventioner, men derimod *intervenere i pågående processer*. Filmturisme er dog *site-specific* på den måde, at det altid er konkrete indspilningssteder som danner rammen for turisme (inklusive tv-produktion). I forhold til turismeinnovationsprojektet forskningsmål, har filmturismeinterventionen bidraget på følgende måder:

- En nytænkning af forholdet mellem natur og kultur ved at fokusere på kommunens naturressourcer som potentielle indspilningssteder, og derigennem tiltrække nye typer turister til - samt videreudvikle eksisterende turisme i – kommunen
- Filmturisme repræsenterer i sig selv "complex cognitive, experiential and affective relations between places, tourists, professionals and local tourists" - bl.a. fordi fiktionsfortællinger er med til at skabe ekstra betydningslag, og fysisk-sanselige oplevelser knyttet til bestemte destinationer
- Filmturismeinterventionen har ikke haft turisterne som målgruppe i selve interventionsfasen, men derimod ulige professionelle aktører fra hhv. turisme og kultur,
- Endvidere har filmturismeprojektet formålet at skabe bevidsthed og opmærksomhed på hvordan lokalt indspillede film og tv-serie fortællinger giver nyt liv og nye muligheder til at skabe turisme lokalt. Film og tv-serier som indspilles lokalt og distribueres og konsumeres internationalt giver effektive markedsføringsvinduer for kommunen, og skaber fortællinger, karakterer og steder som seerne engagerer sig i, og derigennem motiveres til at besøge indspilningsstedet.

I forhold til de specifikke innovationsmål, har filmturismeinterventionen omfattet følgende ambitioner:

- Igennem konkrete videnuudveksling og videnuudviklings-aktiviteter knyttet til filmturisme som kulturelt fænomen og turisme trend, har vi arbejdet målrettet på, at udvikle filmturisme kompetencer blandt kommunens film/kultur- og turismeaktører

- Interventionen har haft som ambition at etablere nye samarbejder på tværs af de to sektorer (kultur, turisme)
- Desuden, ved at initiere workshops, feltstudier, case competition, studierejse og PhD kursus, har filmturismeinterventionen skabt nye mødepladser og dialoger mellem kommunens turisme – og kultur/filmaktører og mediastuderende fra Aarhus Universitet, internationale forskerstuderende, filmturismeaktører i Ystad kommune, samt New Nordic Noir-initiativet har været præcenteret for internationale forskere.
- Igennem at skabe lokal bevidsthed og kompetencer på feltet, er det projektets overordnede mål at på sigt tiltrække nye grupper af (film) turister.

Interventionen *Filmturisme på vestkysten* i forhold til eksisterende forskning

Interventionsprojektets bidrag til forskningsfeltet handler i hovedsag om følgende perspektiver.

- a) Nordic noir som trend indenfor skandinavisk krimi og nordisk tv-drama, hvor indspilningsstederne gennem de senest år har fået en væsentlig betydning (Hansen & Waade, 2017). Nordic noir sælger godt i udlandet, ikke mindst på det britiske og det tyske tv-marked. Blandt andet er det den nordiske natur, kyst- og bjerglandskaberne, det blæsende vinterklima, sæsonernes skiftende lys og sproget der sælger i udlandet. Dette giver en enestående mulighed for at promovere danske destinationer og udvikle fiktionsturisme (bl.a. udenfor højsæsonerne), primært på steder hvor serierne er indspillet og produceret. I skandinavisk sammenhæng er der en række eksempler på denne type strategiske branchesamarbejder, bl.a. *Wallander*-turisme i Ystad, *Fjällbacka*-turisme, *Millennium* i Stockholm, *Broen*, *Borgen* og *Forbrydelsen* i København og *Badehotellet* og *Trolls* i Nordjylland. I Frederikshavn er kommunen (og havnen) aktive samarbejdspartnere i *Norskov* produktionen, det samme er tilfælde med *Dicte* i Aarhus og *Arvingerne* på Fyn. I international sammenhæng er *Lord of the Rings* (New Zealand) og *Games of Thrones* (bl.a. Irland, Island) kendte eksempler på hvordan lokale turist & medieaktører samarbejder strategisk med transnationale medieproducenter. *Filmturisme på vestkysten* bidrager til dette felt ved at være en lokalt forankret produktions-initiativ som lader sig inspirere af Nordic noir's indholdselementer og genretræk for derigennem at nå ud til internationale tv-markeder.
- b) Endvidere illustrerer casen *site-specifikt tv-drama*, som er en aktuel trend og kun i begrænset grad teoretiseret og analyseret (Les Roberts, 2017; Geln Creeber 2015). *Filmturisme på vestkysten* omfatter film og tv-serier der er forankret lokalt og med lokale produktionskræfter (bl.a. Filmbyen i Aarhus) som drivende kraft.
- c) Endelig, *Filmturisme på vestkysten* er baseret på en *practice-based* forskningstilgang som i dansk og nordisk sammenhæng kun i begrænset omfang er udviklet indenfor medieforskning. Dette betyder, at forskeren ikke kun observerer og følger en

medieproduktion på afstand, men faktisk selv er med til at drive processen og produktionen frem. Denne form for *practice-based research* er en selvfølgelighed indenfor forskningsbaseret innovation, men er stadigvæk nyt indenfor medievidenskabelig forskning.

Beskrivelse af forarbejde, herunder kortlægning, stakeholder-analyse, inddragelse af partnere.

Eftersom denne intervention baseres sig på et allerede eksisterende projekt som kommunen var engageret i, var de lokale samarbejdspartnere allerede lagt fast. Disse partnere har primært været Filmby Aarhus/Vestdanske Filmpulje, to af kommunens egne afdelinger hhv. Ekstern Udvikling, Viden & Strategi og Kultur, Natur og Fritid, samt Ringkøbing Fjord Turisme. TV2 Danmark og Filmförderung Hamburg Schleswig-Holstein er desuden gået med i finansieringen af tv-serien. Senere i forløbet (i forbindelse med koordineret markedsføring ifm. filmindspilning) også Ringkøbing Skjern Museum.

Beskrivelse af selve interventionen (tidspunkt, deltagere, tilrettelæggelse etc.)

Valg af locations: Hvide Sande var allerede valgt som mødested for filmbyens *New Nordic Noir* idéudviklingsworkshops, og i forlængelse heraf, har Filmturismeinterventionen valgt at lægge hhv. ph.d. kurset (juni 2018) og praktisk projekt for overbygningsstuderende fra Medievidenskab på AU (okt 2017) til Hvide Sande, foruden Ringkøbing og Søndervig. Senere er Hellig Kors Kloster kommet i spil ifm med en filmindspilning (2019) og i april 2019 afholdt vi en workshop i samarbejde med RSK Kultur, Natur og Fritid på museets Provstgaards Hus i Skjern hvor vi diskuterede muligheder for en koordineret kommunikationsindsats ifm den aktuelle filmindspilning.

De primære aktiviteter har omfattet:

- April 2016: møde med Filmby Aarhus og projektleder på New Nordic Noir om det nye initiativ.
- Oktober 2016: Møde med kommunens primære aktører ift. Filmturismeinterventionen, med deltagere fra hhv. Ekstern Udvikling, Viden & Strategi, Kultur, Natur og Fritid.
- September 2016: deltagelse i møde mellem Filmby Aarhus og ca. 15 stakeholders i RSK (erhverv, kommune, turisme, kultur, museum) på Videbæk Kro hvor jeg fortalte om filmturisme og regional udvikling
- 7 september 2017: jeg holdt oplæg om Blodsporsturisme for kommunalrådet i RKS på rådhuset i Ringkøbing
- 28-29 september 2017: Kommunens aktører præsenterede New Nordic noir-initiativet ved den internationale konference *Landscapes in television drama series* der fandt sted på Aarhus Universitet. Konferencen arrangeret som et samarbejde mellem *Gentænk Kystturisme* og forskningsprojektet *What Makes Danish TV Drama Series Travel?* (<http://danishtvdrama.au.dk>). Ca. 60 forskere fra hele verden deltog i konferencen.

- I oktober 2017 besøgte et hold på 35 overbygningsstuderende fra medievidenskab på Aarhus universitet kommunen. Her skulle de skulle udvikle idéer til kommunen markedsføringsstrategier – og primært brugen af sociale, digitale platforme - i forhold til New Nordic noir-initiativet.
- Den 24-25 april 2018 rejste Anne Marit sammen med 6 personer fra RSK på filmturismestudietur til Ystad og Skåne, hvor Anne Marit havde tilrettelagt et tætpakket program hvor vi bl.a. mødte Skåne regions kulturchef, Ystads filmkonsulent, kommunens chef for Strategi, filmkommisæren, filmturismeforskere samt lokale erhvervspartnerne (bl.a. hotel, turistaktører samt frivillige), samt guided Broen tur i Malmö og omvisning i Ystad kommunes nye *Ystad Studios Visitor Center*.
- I juni 2018 afholdt vi et 5 dages intensivt Ph.d.-kursus i Hvide Sande – igen i samarbejde med kollegaerne fra Kultur, Natur og Fritid - for 20 internationale forskerstuderende og med bl.a. Professor Gillan Rose fra Oxford Universitet som gæsteunderviser. *MoodBoard* er i udgangspunktet et visuelt idékatalog (online/trykt) der viser stemningsbilleder fra forskellige steder og bruges i design- og produktionsprocesser som et kreativt og strategisk værktøj. Vi arbejdede i fællesskab med at udvikle moodboard som design og destinationsudviklingskoncept, og præsenterede deltagernes ideer for kommunens ansatte.

Dokumentation af interventionen

Se vedh billeder & program.

Værdiskabelse i forbindelse med interventionsprojektet *Filmturisme på vestkysten*

Økonomisk værdiskabelse

- Branding: den primære værdi ift. at udvikle filmturisme er at synliggøre og markedsføre stedet
- Fremtidig (film) turisme: film og tv-serier er med til at tiltrække nye typer turister, samt forbedre det turistudbud som allerede findes i kommunen.
- Vækst i den lokale kreative industri: f.eks. vækst i overnatning og forplejning ifm filmindspilning, udvikle mindre filmturismeerhverv samt lokal support ift. filmindspilning.
- Stykret fokus på spill-over effekt mellem hhv. turisme/strategi og kultur

Kulturel og social værdiskabelse

- Udvikle lokal viden og kompetence ift location placement og fiktionsturisme som strategi for mindre kommuner og regioner
- Filmturisme og filmproduktion skaber typisk lokal begejstring, identifikation og engagement (demokratisk potentiale)

- Kendskab blandt danske studerende og internationale forskerstuderende
- Vi har skabt opmærksomhed på RKS ift. mediebranchen, internationale forskere og eksperter

Forskningsmæssig output

De forskningsmæssige bidrag er beskrevet ovenfor. De konkrete forskningsmæssige output er:

- Anne Marit Waade (2019). "Screening the West Coast: Developing *New Nordic Noir* Tourism in Denmark". *Locating Imagination. Popular Culture, Tourism and Belonging*, 2019. Eds.: Stijn Reijnders, Leonieke Bolderman, Abby Waysdorf and Nicky van Es. Routledge
- Anne Marit Waade, Jens Christian Pasgaard, Mathias Meldgaard, Tom Nielsen, Professor (2019). Nordic landscapes in collaborative place making interventions. *The Nordic Wave in Place Branding – Constructions, Appropriations and Articulations*. Edward Elgar. Editors: Cecilia Cassinger, Andrea Lucarelli, Szilvia Gyimóthy.
- Anne Marit Waade (2017). Location placement in screen productions. Paper præsenteret på EMMA European Media Management Association, Gent, May 2017
- Annette Markham, Katrin Tiidenberg, Gillian Rose og Anne Marit Waade: *Moodboarding as research and design concept*. Roundtable ved AoIR konferencen (Association of Internet Research) i Montreal, oktober 2018.

Billeder fra udvalgte aktiviteter:

Broentur i Malmö med egen guide (april 2018).

Studietur til Ystad, april 2018.

Interventionen præsenteres på Aarhus2017.dk

Studerende fra AU Medievidenskab præsenterer deres idéer for kommunens filmturismeaktører. Oktober 2017.

Work Package II – Samlet Interventionsbeskrivelse

Fra stedsspecifikke arkitekturstrategier og on-site prototyper til byudviklingsscenarier for Hvide Sande

Mathias Meldgaard, Tom Nielsen og Jens Christian Pasgaard, Arkitektskolen i Aarhus

INTRODUKTION

Work Package II er sammensat af to dele. Del A bærer overskriften *Understanding, reframing and redesigning the territory of tourism and everyday life in Ringkøbing-Skjern Municipality*, og del B, som er ph.d.-projektet, bærer overskriften *Transformative site-specific architectural strategies for a renewed tourist landscape*. Som projektet er skredet frem, har det vist sig fordelagtigt, at skabe tættere dialog mellem del A og B og flydende grænser mellem Del A's delopgaver i form af 1st, 2nd og 3rd entry. Dette skyldes ikke mindst, at kortlægning og forslagsstilling⁸ er forløbet som en iterativ proces, hvor feedback fra borgere, turister, erhvervsdrivende, kommune og den øvrige projektgruppe løbende har informeret først skrivebordsinterventioner, siden fysiske on-site prototyper og i sidste ende udarbejdelsen af konkrete byudviklingsscenarier for Hvide Sande. Dette dokument er således en samlet beskrivelse af den serie af interventioner, der er blevet udført i regi af Work Package II (WP II) på Arkitektskolen Aarhus.

Arkitektskolens arbejdsgruppe har bestået af ph.d.-studerende Mathias Meldgaard (MM), der har været den bærende og gennemgående arbejdskraft, samt professor Tom Nielsen (TN) og Lektor Jens Christian Pasgaard (JCP) der har haft til rolle at vejlede og udfolde teori, samt været konkret involveret i den afsluttende intervention jævnfør interventionsbeskrivelserne i afsnit 4. Arbejdsgruppen har i kortere og længere perioder haft bistand fra masterstuderende på Arkitektskolen samt fra eksterne konsulenter, hvilket vil fremgå af nedenstående fasebeskrivelser.

1. HVORLEDES FORHOLDER INTERVENTIONERNE SIG TIL DE ANFØRTE FORSKNINGS- OG INNOVATIONSMÅL?

Interventionerne indeholdt i WP II har forholdt sig meget konkret til forskningsprojektets overordnede ærinde udtrykt specifikt gennem projekttitlen *Rethinking Tourism in a Coastal City – Design for New Engagements*. Projekttitlen udpeger to nøglediskussioner, som har guidet arbejdet gennem hele projektperioden.

A) Titlens første del *Rethinking Tourism in a Coastal City* dækker over et markant opgør med traditionel destinationsplanlægning og traditionel destinationstænkning. Vi forsøger *ikke* at afkode et marked for derefter at imødekomme en given efterspørgsel. Det betyder, jævnfør

⁸ Projektet har løbende genereret forslag på forskellige niveauer. I første omgang har det været projektforslag udarbejdet af kandidatstuderende på Studio 'Urban Design | Landscape Architecture', efterfølgende har det være forslagsstilling i form af prototyper udarbejdet af Mathias Meldgaard og endelig har det været i form af helhedsorienterede udviklingsscenarier udarbejdet af den samlede projektgruppe på Arkitektskolen.

den oprindelige projektbeskrivelse, at vi sætter fokus på *the supply-side* i stedet for *the demand-side*. Kystbyerne er således ikke blevet adresseret som 'destinationer', der rummer en koncentration af attraktioner og turismerelaterede servicefunktioner. Kystbyerne er derimod adresseret som bebyggelsesmæssige fortætninger, rumlige og programmatiskse komplekse strukturer, der møder hav, fjord og klitlandskab. Den grundlæggende tilgang har været at supplere turistbranchens devise med at finde *reasons to go* med at identificere *reasons to stay*. På den måde har vi ønsket at diskutere kombinerede turisme- og bosætningsstrategier og derved skabe en positiv udviklingsspiral, der kan styrke helårsaktive og flerdimensionelle lokaliteter.

Arbejdsgruppen har haft et stort ønske om at indskrive interventionerne i en bredere by- og landskabsdiskussion. Gennem kortlægning og analyser (beskrevet i afsnit 3) har vi bidraget til at forstå Ringkøbing-Skjern Kommune som urbant landskab, hvor vi har forsøgt at beskrive fjord- og kystlandskabet som et netværk af større og mindre bebyggelser. I et urbant landskabsperspektiv har vi således haft fokus på at beskrive arbejdsdelingen og rollefordelingen mellem Ringkøbing, Søndervig, Hvide Sande, og Nyminde Gab (Varde Kommune). I særlig grad har vi peget på, hvordan Hvide Sandes programmatiskse sammensætning, dens historie, og dens beliggenhed i landskabet fungerer som et godt eksempel (og det eneste i kommunen) på en kystby, der netop, i kraft af at den *er en by*, har et særligt udviklingspotentiale. Udviklingspotentialet knytter sig ikke kun til dens forskellige funktioner eller nøgleprogrammer (fiskeri, off-shore industri, turisme, bosætning) men også til samtidigheden eller samlokaliseringen af disse. Ved at læse Hvide Sande som hybridt urbant landskab eller simpelthen som moderne netværksby⁹ og sammenholde med analyser af andre tilsvarende og historiske eksempler, har vi udpeget et særligt potentiale, der ligger i at udvikle hybride interventioner, der netop i så vid udstrækning som muligt forsøger at koble de forskellige udviklingsdrivere.¹⁰

Arkitektskolens arbejdsgruppe har brugt referenceeksempler og i særdeleshed masterplanscenarier til at formidle og forankre den grundlæggende antagelse at det er afgørende at forstå turismeudvikling som by- og landskabsudvikling. Det indebærer, at det er essentielt at anskue turismeudvikling som fuldstændigt integreret i den normale byplanlægningspraksis, hvor planer informeres af borgerinddragelsesprocesser og eksekveres i dialog med nøgleaktører. Det er således vigtigt, at turismeudvikling ikke bare

⁹ Termen 'netværksby' relaterer sig til en række værker, der har adresseret netværkssamfundet og dets opståen. Til eksempel kan nævnes *The Rise of the Network Society* (Castells, 1996) og *The Global City* (Sassen, 2001). Endvidere knytter termen sig til en række forskningsprojekter på Arkitektskolen Aarhus, der har arbejdet med byer og byregioner som et netværk af mange forskellige typer af materielle og ikke-materielle flows (fx forskningsprojekterne 'Den Grænseløse By', og 'Den Østjyske Millionby').

¹⁰ I forhold til de historiske eksempler indeholder ph.d.-afhandlingen *Tourism and Strategic Planning* (2012) en beskrivelse af en række tidligt udviklede resorts, som løbende er blevet mere og mere komplekse rent programmatisk (Pasgaard, 2012).

betragtes som isolerede projekter, der realiseres på udpegede arealer der er allokeret til turismeformål.

B) Det leder til de forsknings- og innovationsmål, der mere præcist relaterer sig til forskningsprojektets andet hovedærinde, udtrykt i titlens sidste halvdel som udviklingen af *Design for New Engagements*. I forlængelse af diskussionen om det hybride landskab og om netværksbyen har masterstuderende og arbejdsgruppen haft en tilgang, der tager udgangspunkt i et bredt attraktionsbegreb. Det ordinære og hverdagslivet kan i visse optikker være nøgleattraktionen. Eller attraktionen kan være et fravær af en synlig turismeindustri. På den vis har Arkitektskolen søgt efter særlige stedsspecifikke kvaliteter, der både kunne være ekstraordinære by- og landskabstræk eller noget lokalt og særegent, der vækker en basal nysgerrighed. Det sidste kan være kvaliteter, der kan være opstået som en konsekvens af stedets brug eller måske som følge af tilfældige hændelser over tid.

Denne tilgang afspejler i flere henseender en klassisk og pragmatisk, landskabsurbanistisk tilgang. Til eksempel kan nævnes den franske landskabsarkitekt Michel Desvigne, der taler om 'a special sensitivity to the peculiarities of place, scale and local nuance' (Corner, 2009), og som i flere projekter arbejder med greb, der så at sige fremhæver og forstærker eksisterende landskabstræk og iboende egenskaber i forhold til at skabe nye 'intermediate landscapes' (Desvigne, 2009), hvorved forstås processuelle landskaber, der åbner for fortolkningsmuligheder og for mange former for hybridtilstande.

I forhold til inddragelsesaspektet så har de fysiske on-site interventioner indeholdt i MM's ph.d.-projekt spillet en særlig vigtig rolle i bestræbelsen på at skabe nye, lokalt forankrede oplevelsesrum. Interventionerne søger at skabe fysiske rammer for nye meningsfulde relationer mellem forskellige aktører. MM's interventioner forholder sig eksplicit til målsætningen om at skabe stedsspecifikke, arkitektoniske strategier, der både kan være katalysatorer for nye former for turisme og for større strategiske transformationer.

Arkitektskolens arbejdsgruppe har forholdt sig direkte og indirekte til de forsknings- og innovationsmål, der vedrører *the new, mobile tourist*. Vi mener, at den samlede produktion fra forskningsprojektet som helhed (WP I + II) i vid udstrækning understøtter en udvikling i retning af et flerdimensionelt hybridlandskab. De flere dimensioner opstår som følge af at projekterne ikke er direkte målrettet en ofte ensrettende produktorienteret turismeindustri. Flere af projekterne arbejder med at gentænke lokaliteter ved at addere mere subtile oplevelseslag eller ved at accentuere karakteristiske by- og landskabstræk.

Vi mener, at det flerdimensionelle hybridlandskab i stigende grad faciliterer den *mobile turist* eller måske nærmere *netværksturisten*. En type turist, som måske ikke opfører sig i forhold til gængse definitioner under hele sit ophold (flydende grænser mellem fritid og arbejde), og som måske ikke kan rubriceres som en bestemt type turist¹¹. Netværksturisten er således vanskelig at artsbestemme og dermed vanskelig at klassificere som henholdsvis kulturturist, naturturist, badeturist, osv. Netværksturisten vil med sine varierende ærinder, sin avancerede referencebank og sine skiftende æstetiske præferencer udnytte kystbyernes rollefordeling og hybridlandskabets for- og bagsider. Bagsider kan i denne sammenhæng siges at være de rum, som ikke er designet til at facilitere turismerelaterede aktiviteter og som kommuner ofte ønsker at skjule for 'turistens blik'.

2. HVORDAN RELATERER INTERVENTIONERNE SIG TIL EKSISTERENDE FORSKNING?

Interventionerne forholder sig, i særlig grad, til eksisterende forskning på følgende områder:

Hybridlandskabet

Diskussionen om hybridlandskabet bygger i vid udstrækning på nyere by- og landskabsteori, der diskuterer konsekvenserne af den bymæssige revolution, hvor grænserne mellem by og land i stigende grad er blevet opløst (se fx Offner 2000, Ascher 2002, Nielsen 2009). Projektets udgangspunkt er forankret i det faktum, at det i dag er blevet særdeles vanskeligt og i mange henseender ikke særligt hensigtsmæssigt at foretage klare opdelinger mellem, hvad der er karakteriseret og defineret som henholdsvis byzone, landzone eller sommerhuszone. Mere konstruktivt er det at diskutere kysten som et kompliceret og sammenhængende netværk af mere eller mindre overlappende strukturer frem for at underlægge sig det klassiske modsætningsforhold mellem by og land. Et modsætningsforhold, der har betydet at planlæggere i årtier og uden større succes har tilstræbt en skarp skelnen og opdeling mellem det bebyggede og det ubebyggede. Projekttilgangen er således inspireret af en række forskningspublikationer, der er relateret til det tværinstitutionelle forskningsprojekt *Den Grænseløse By*¹². Endvidere relaterer diskussionen sig til et igangværende forskningsprojekt, der diskuterer *Den Østjyske Millionby*¹³ (se også Nielsen og Jensen, 2017).

Eksplorativ kortlægning

¹¹ Se turismedefinitioner af The World Tourism Organization (UNWTO). Se fx publikationen 'UNWTO Tourism Definitions' (UNWTO, 2019).

¹² Tom Nielsen og Arkitektskolen Aarhus har haft en stor andel i dette tværinstitutionelle forskningsprojekt, og en samlende publikation kan downloades gratis på www.byforskning.dk eller www.byplanlab.dk (links eftersat d. 28.03 2019).

¹³ Se også projektbeskrivelse https://realdania.dk/nyheder/2018/09/%C3%B8stjysk-millionby_05092018 (link eftersat d. 28.03.2019).

Den grundlæggende kortlægning i kommunen, foretaget med hjælp fra masterstuderende fra *Studio Urban Design / Landscape Architecture* (Studio UD|LA), relaterer sig til flere forskellige kvalitative og kvantitative kortlægningstilgange. Studio UD|LA anvender en blanding af klassiske metoder.¹⁴ I den store skala benyttes typisk en teknik, hvor visse egenskaber og karakteristika (grønne strukturer, infrastruktur, historiske spor, topografi, o.s.v.) isoleres og udtegnes på separate men overlejrende lag med henblik på at fremkalde nye perspektiver på en given kontekst. Teknikken relaterer sig til analyse- og kortlægningsmetoder udviklet og praktiseret af fx landskabsarkitekten Jamers Corner og tegnestuen James Corner Field Operations (Corner 1999 og Corner and MacLean 1996). Endvidere er den eksplorative tilgang i høj grad afledt af metodikker udtænkt og praktiseret af Raoul Bunschoten og tegnestuen CHORA (Bunschoten, Binet, Hoshino and Camii 2001).

Research by Design

I mange henseende er der en flydende overgang mellem den eksplorative kortlægning og det brede forskningsfelt, der beskrives som Research by Design (RbD). Ph.d.-projektets arbejde med de stedsspecifikke designinterventioner indskrives i dette forskningsfelt, som er under stadig udvikling inden for designforskning. Forskellige RbD-tilgange er beskrevet af fx Johan Verbeeke og Burak Pak (2013) og af Ranulph Glanville (2014).

Helt grundlæggende er RbD *også* kortlægning, men det er kortlægning gennem forslagsstilling og gennem den feedback, som denne forslagsstilling fremkalder. Dermed er RbD-tilgangen tæt relateret til arkitektens og designerens sædvanlige designpraksis, hvor en fortløbende skitseringsproces fremkalder og konkretiserer rumlige scenarier, der bliver genstand for kritisk diskussion, hvilket så fremkalder et nyt sæt af mere kvalificerede rumlige scenarier, osv. Men RbD-tilgangen beskriver en mere bevidst sekvens af designhandlinger. Designforslagene får så at sige en mere analytisk karakter.¹⁵

Som navnet antyder, er denne forskning praksisnær og tager afsæt i designfaglige metoder og teknikker som den primære katalysator for vidensgenerering. Der rettes et systematisk blik på selve designhandlingen, der forstås som et sæt af dialektiske processer, hvor der sker en konstant udveksling af information mellem designeren, omgivelserne og designet. Design er en eksplorativ og iterativ proces, hvor designeren veksler imellem forskellige modi, hhv. spørgende, observerende, analyserende, forslagsstillende, demonstrerende og

¹⁴ Publikationen *Metoder til landskabsanalyse: kortlægning af stedets karakter og potentiale* af Per Stahlschmidt og Vibeke Wainø Nellemann beskriver kortfattet en række af de klassiske kortlægningstilgange (2009).

¹⁵ Professor Jens Kvorning har i flere studieforløb på Kunstakademiets Arkitektskole brugt termen 'Analytisk Forslagsstilling' som i mange henseender relaterer sig tæt til den tænkning, der ligger bag RbD-tilgangen.

provokerende. Det er vekslingen mellem disse modi, som sikrer udviklingen af nyt design/ny viden.

Turismeforskning

Arbejdet i WP II relaterer sig til en bred vifte af litteratur, som kobler turismeteori og urban design teori.¹⁶ En række af de antagelser, der fremføres i vores forskningsansøgning og i beskrivelsen af WP II er relateret til ph.d.-afhandlingen *Tourism and Strategic Planning* (Pasgaard, 2012). Rapporten er funderet i den antagelse, at turisme i bred forstand kan bruges som en positiv katalysator i rumlige transformationsprocesser på mange forskellige skalaniveauer. Rapporten er i vid udstrækning et opgør med traditionel turisme- og destinationsplanlægning og taler for fordelene ved integreret turismeplanlægning og for fordelene ved programmatisk komplekse og turismedominerede rum.¹⁷ Rapporten har introduceret begrebet 'positiv interferens' som en potentiel *desirable quality*. Begrebet har spillet en rolle i flere diskussioner gennem projektperioden.

Den afsluttende intervention – de tre udviklingsscenarier for Hvide Sande – er et udtryk for, at arbejdsgruppen søger at skabe en tæt kobling til teori, der er målrettet *Strategisk byplanlægning*. Forslagene kredser om det centrale spørgsmål, som er rejst af by- og turismeforsker Gregory Ashworth: 'Which Urban Problem are you Trying to Solve with Tourism?' (2009). Dette spørgsmål sætter direkte fokus på, hvad vi vil med turismen, og tvinger os derved til at folde værdidiskussionen bredere ud end den traditionelt snævrere fokus på turismens monetære værdiskabelse.

Stedsforståelse og 'placemaking'

Interventionerne relaterer sig til de aktuelle diskussioner om det stedbundne og det stedsspecifikke. Realdania har været en central eksponent for stedsfølsomme tiltag indenfor planlægning og byudvikling. Ikke mindst i forbindelse med strategiske projekter, der er målrettet 'Udkantsdanmark'. Dette projekt søger at nuancere stedsbegrebet fra en designeksperimenterende vinkel jævnfør ovenstående RbD-beskrivelse.

Flere nøglebegreber relaterer sig til diskussionen om stedsforståelse. Det gælder ikke mindst en årelang og kompleks forholden sig til betydningen af autenticitet og 'placemaking'. Arbejdsgruppen har forsøgt at bidrage til denne teoriudvikling gennem to

¹⁶ Her kunne gives mange eksempler. Se fx Dennis R. Judd og Susan S. Fainstein's *The Tourist City* (1999) eller Giovanni Maciocco og Silvia Serrelli's *Enhancing the City - New Perspectives for Tourism and Leisure* (2009).

¹⁷ En diskussion der relaterer sig fænomenet 'mature resorts' (se Getz, 1992)

artikler (nævnt i afsnit 7 under output).

3. EN BESKRIVELSE AF FORARBEJDE, HERUNDER KORTLÆGNING, STAKEHOLDERANALYSE OG

INDDRAGELSE AF PARTNERE

Som nævnt i introduktionen kan hele projektet og serien af interventioner på forskellige skalaniveauer beskrives som en lang iterativ kortlægningsproces. Processen har været faseinddelt og er foregået på forskellige skalaniveauer.

FASE 1 – Grundlæggende kortlægning på kommuneniveau

Projektet tog afsæt i en indledende eksplorativ kortlægningsøvelse af Vestkysten og af Ringkøbing-Skjern Kommune i sin helhed. På baggrund af projektets overordnede fokus blev blikket primært rettet mod arealer stødende op til fjord- eller Vesterhavskysten. Kommunen er blevet undersøgt med henblik på at indkredse de steder, som har undergået bemærkelsesværdige transformationer, og hvor der er opstået særlige situationer og særlige møder mellem aktører. Undersøgelserne blev foretaget med brug af forskellige teknikker: feltobservationer, desktop research, kortoverlejringer, og semistrukturerede kvalitative interviews.

Overlejringer af historisk kortmateriale kombineret med længere feltture var særlig produktiv i forhold til at skabe et fundament for at kunne udpege steder og situationer til nærmere undersøgelse.

Fælles for de udvalgte steder og situationer var, at den umiddelbare eller overvejende stedsforståelse ved nærmere undersøgelse var udfordret eller til diskussion, og at stedsforståelserne derved rummede en langt større kompleksitet end først antaget. Eksempler herpå er:

- *Skjern Å*. Udretningen, genslyngningen og det løbende arbejde med at få etableret en nationalpark i deltaet vidner om et komplekst og dynamisk natursyn. Endvidere vidner landskabsprojekternes skala om den stærke transformative agens der er knyttet til dette natursyn.
- *Søndervig*. Byens fortløbende transformation fra klitområde til ferieby har skabt en helt særlig situation og programpakke. Det interessante er, at de forskellige aktører, som knytter sig til byen, og som har haft en aktie i byens udvikling, giver udtryk for meget forskellige tilhørsforhold og stedsforståelser.
- *Hvide Sande*. Endnu et komplekst eksempel er Hvide Sande, hvor klitlandskabet møder havneindustrien og, hvor hverdagsaktiviteter møder turismeaktiviteter. Byen rummer et hybridt landskab der indrammer forskellige og forskelligrettede interesser.

FASE 2 – Forskningsbaseret undervisning – Kortlægning via studieprojekter

Jævnfør den overordnede tidsplan, har Studio UD|LA (MA-studio) haft fokus på Ringkøbing-Skjern Kommune i efterårssemestret 2016. Den indledende kortlægning i fase 1 og den efterfølgende udpegning af situationer og steder dannede ramme for et undervisningsforløb, der omfattede 25 kandidatstuderende. I løbet af semestret blev der udviklet 23 arkitekturprojekter som på forskellig vis og i forskellig skala adresserede stedsspecifikke potentialer. Forslagene har bidraget til den overordnede forståelse af de forskellige dynamikker, der influerer arbejdsdelingen mellem kommunens større og mindre byer.

Ved flere lejligheder har de studerende haft mulighed for at møde og diskutere med lokale aktører, blandt andet i forbindelse med et indledende feltophold og ved et afsluttende borgerarrangement på Ringkøbing-Skjern Kommunes Rådhus. Ved borgerarrangementet blev udklip fra deres semesteropgaver præsenteret og debatteret med interessenter. Studieprojekterne havde fokus på Hvide Sande, Søndervig, Kloster, Ringkøbing, Nymindegab, Houvig, og Lyngvig.

FASE 3 – Udvælgelse af Hvide Sande som test-case – Lokal kortlægning

Forholdsvist hurtigt i projektet blev fokus rettet mod Hvide Sande, idet der her findes det største sammenfald af interesser (i forhold til den førmtalte positive/negative interferens). Byen rummer en kondensering af mange udfordringer og potentialer og indskrives i en planlægningsmæssig aktuel debat omkring vækstmuligheder inden for kystturisme og synergipotentialer herved. Det vurderes derfor, at Hvide Sande som forskningsfelt er i god overensstemmelse med forskningsprojektets overordnede fokus og samtidig rummer en række aktuelle arkitektur- og planlægningsrelaterede problemstillinger af regional/national relevans og interesse.

I forlængelse af denne geografiske afgrænsning af forskningsfeltet skiftede kortlægningsteknikkerne karakter i retning af at blive mere fysiske og designorienterede som led i et dybere kvalitativt engagement med steder og aktører. Det er i denne fase at udviklingen af de fysiske design-interventioner bliver et centralt omdrejningspunkt for forskningen og for involveringen af lokale aktører.

Som projektet skred frem, blev fokus yderligere skærpet og rettet mod den centrale del af Hvide Sande, da der her observeredes en større koncentration af diverse aktørinteresser, magtdynamikker, kontinuerlige fysiske og programmatisk transformationer samt en stor eksponering for turismeaktiviteter. Der blev etableret dialog med Hvide Sande Havn

omkring udviklingen af de fysiske designinterventioner i erkendelse af denne aktørs dominerende position i området som ejer og som virksomhed.

Nøgleobservationer og resultater fra den lokale kortlægning i Hvide Sande:

- Havnen og de primære havneaktørers aktiviteter er en betydningsfuld attraktion for turister. Havneområdet kan således betegnes som et oplevelseslandskab for besøgende, hvor havnens aktiviteter betragtes igennem en oplevelsesoptik.
- Mødet mellem forskellige aktører med forskellige stedsforståelser gør havnen til et performativt landskab med positiv og negativ interferens.
- I dette landskab bliver stedforståelsen konstant forhandlet mellem aktører, hvilket kan føre til aktivering af nye hybride stedsforståelser og et afledt udvidelse af omgivelsernes 'affordances',¹⁸ men også til konflikt. Graden af forhandlingsrum hænger sammen med graden af agilitet i de dominerende aktørers stedsforståelse.

4. Beskrivelse af selve interventionerne (tidspunkt, deltagere, tilrettelæggelse etc.)

Vi har i det følgende kategoriseret interventionerne i tre dele som kan aflæses som en sammenhængende og fortløbende sekvens af aktiviteter: a) Et projektkatalog – Interventioner ved syv lokaliteter i kommunen; b) Fysiske on-site interventioner i Hvide Sande; c) Tre udviklingsscenarier for Hvide Sande.

4a: Et projektkatalog – Interventioner ved syv lokaliteter i kommunen

Som tidligere beskrevet har studerende fra Studio Urban Design | Landscape Architecture arbejdet på syv forskellige lokaliteter i kommunen. De studerendes projektforslag har fungeret som såkaldte skrivebordsinterventioner, der blev præsenteret for kommunen og et begrænset antal borgere ved en mindre reception på Kommunens Rådhus i januar 2017. De i alt 23 projektforslag er resultatet af mange diskussioner med vejledere, med forskergruppen og med gæstekritikere og udgør samlet set, et imponerende idékatalog på forskellige skalaniveauer. Enkelte forslag kan bedst beskrives som kunstneriske installationer, mens andre nærmer sig deciderede udviklingsplaner. Forslagene har i mange henseender informeret 4a og 4b og har generelt sat fokus på, at særligt Hvide Sande rummede kvaliteter i forhold til at kunne bruges som test-case.

¹⁸ Affordance begrebet som beskrevet af Gibson (1979), betegner omgivelsernes handlingsmuligheder for det enkelte individ. Koblingen til design og arkitektur er blevet videreudviklet af bl.a. Norman (2013) og Rietveld (Rietveld and Kiverstein, 2014), der knytter det an til en dynamisk sociokulturel forståelse af omgivelserne. I udgangspunktet rummer omgivelserne et udtømmeligt landskab af affordances, men grundet det enkelte individs fysiologiske og sociokulturelle vilkår, aktiveres kun et afgrænset felt af dette landskab (Rietveld and Kiverstein, 2014).

4b: Fysiske on-site interventioner i Hvide Sande

Herudover har MM i sit ph.d.-projekt udført en række on-site eksperimenter i Hvide Sande. De vil blive gennemgået i det følgende. For overskuelighedens skyld inddeles de fysiske designinterventioner i fem. Dette relaterer til den egentlige fysiske eksekvering på stedet. Det skal understreges, at interventionsarbejdet betragtes som en kontinuerlig, dynamisk proces, hvor de nedenfor beskrevne interventioner gentagne gange er blevet revideret og videreudviklet i dialog og diskussion med lokale aktører, forskergruppen samt øvrige interessenter af projektet. Interventionerne har således flyttet lokation, ændret format, engageret nye og uventede aktører, ect. Denne udviklingsproces ses som et afgørende element til at generere ny viden og værdi.

Fælles for de fem interventioner er, at de skulle undersøge og udfordre de havnerelaterede aktørers stedsforståelse ved at forstærke områdets performative karakter samt aktivere nye affordances og oplevelseslag på velkendte steder.

1) Re-arrangering af havnens reserve stormpæle.

Havnens materialeplads og materialerne, som opbevares herpå, kortlægges i relation til 'affordance'-begrebet. Dette sker via opmåling og optegning af de opmagasinerede objekter, hvor kroppens dimensioner bruges som den primære målestok. Materialernes placering på materialepladsen, udenfor deres funktionelle kontekst stimulerer dette nye blik og revaluering af elementernes brugsmuligheder. Blandt flere elementer på materialepladsen rettes blikket på en stabil reservestormpæle der ligger opmagasineret på pladsen. Måden de er stablet, deres varme overflade, sporene efter tidligere brug i havnen og pælens dimensionering giver dem en haptisk kvalitet og indbyder til at man sætter sig på dem. Via en visualisering udtrykkes pælens alternative brugsmuligheder som opholdsmøbel, som man kan kravle op på og sidde på. For at efterprøve disse muligheder flyttes pælene fra den aflåste og perifere materialeplads til et sted på kajkanten i centrum af byen. Formålet med dette er tofoldigt; dels bliver stormpælene placeret i en urban kontekst hvor de eksponeret for mere mangfoldige blikke og potentielle måder at interagere med dem, og dels aktiveres det specifikke sted på kajkanten på en ny måde, som et opholdsrum, hvilket udfordrer den vante perception af stedet. Efter at have omarrangeret pælene observeres og dokumenteres det, hvorledes stedet ændrer karakter, og hvorledes pælene og stedets rekreative affordances aktiveres af by-brugerne i området. Design-interventionen var installeret fra juni til november 2017 og blev genopstillet fra april til november 2018. Brugen af installationen er ikke blevet monitoreret, men er blevet dokumenteret løbende ved fotodokumentation. Ved en timelapse optagelse den 25/06-2017 kl 1000-1400 dokumenteres det, at 221 personer interagerer med/gør ophold ved installationen.

2) En gul IKEA stol monteret på en molesten.

Som en simpel designkommentar til den allerede observerede, alsidige brug af den sydlige mole i Hvide Sande blev der lavet en prototype, hvor en gul IKEA-stol blev monteret på en molesten for at understrege molens performative kapacitet. Kommentaren blev suppleret af skitser og visualiseringer af, hvorledes molens fysiske udformning og de alsidige aktiviteter, der finder sted omkring den, indgik i en sammenhæng. Designet blev udarbejdet i samarbejde med medarbejderne på Hvide Sande materialeplads, men blev ikke blevet realiseret on site på molen, da havnearbejderne frarådede at montere noget på molen da efteråret var forestående og vejret ville ødelægge installationen. Interventionen fik derved karakter af en designmæssig kommentar og eksemplificering af affordance-begrebet, og førte yderligere til en række konkrete diskussioner omkring havnens performative potentialer og udfordringerne herved. Molestenen med den gule IKEA stol blev efterfølgende flyttet rundt i byen af havnepersonalet på eget initiativ.

3) Lys i garnpæle

Tyskerhavnen eksponeres kraftigt i markedsføringen af Hvide Sande som et *autentisk fiskermiljø og en tidslomme*. Der pågår en løbende transformation af stedet med turismesektoren som den primære aktør. Den mangfoldige konstellation af aktører i området fører til en konstant forhandling af stedets identitet. Denne stedsforståelse er central for den design-intervention, der blev udført.

I samarbejde med tre ældre fiskere, der har et langt engagement med havnemiljøet, etableres der tre lysinstallationer i deres stagekroner af bundgarnspæle. Disse stagekroner, der har ikonisk status på havnen, tillægges både æstetisk og funktionel værdi.

Lysinstallationen forstærker og iscenesætter den visuelle oplevelsesværdi omkring havnemiljøet. Installationen af LED lamperne fandt sted medio oktober 2017 og er nu overtaget af havnen og naboerne.

Design interventionen førte umiddelbart efter installationen af LED lamperne til en konflikt med naboer til havnen. Således skrev en af naboerne pr e-mail; "(man) bliver blændet i de smukke skumringstimer, eller når vi lufter hund i aftenmørket. (Der er jo en grund til at vi netop ikke har bosat os i et neonehelvede af en storby, hvor man konstant bliver natteblind af reklamer og led-lys)."¹⁹ I forlængelse af den kritiske kommentar fulgte en konstruktive feedback til hvordan interventionen kunne tilpasses, og respondenteren var sågar gået sammen med en gruppe af naboer om at lave et alternativ lampedesign, som han dokumenterede og sendte som kommentar: "Var det ikke muligt at belyse pælene nedefra, med en gyldent, blødt og varmt lys? Eventuelt en nedgravet lampe, der kun lyser opad, og ikke kan ses fra siden?"

¹⁹ Uddrag af mailkorrespondance fra 10-10-2017

4) Hvide Sandes Midlertidige Havnebad

Denne eventbaserede intervention søgte at diskutere det sanselige oplevelsespotentialt ved havneområdet ved at lade brugerne interagere med havnens omgivelser på en anderledes kropslig måde. Interventionen bestod af to gange to dages badeevents i *Hvide Sandes Midlertidige Havnebad* og en efterfølgende periode med fri benyttelse af tøndesaunaerne. To tøndesaunaer og tre vildmarksbade blev placeret på kanten af havneindsejlingen, et sted som repræsenterer havnens hybride landskabskarakter. Her afskæres strand og klitlandskab af den rå havnestruktur, hvilket også viser sig i de forskellige handlingsmønstre som udspiller sig parallelt med hinanden. Strand og klitlandskabet benyttes i høj grad rekreativt af vandrere, surfere, hundeluftere og lignende, mens kajområdet og indsejlingen benyttes til havneaktiviteter, ss på og aflastning, skibsfart, tung trafik og opbevaring af havnemateriel. Mødet og sammenfiltringen af disse aktiviteter og aktører var omdrejningspunktet for havnebadsevenen. Stedet var blevet udvalgt i dialog med havnen blandt en række alternative lokationer.

Første event (20-21. december 2017) blev åbent annonceret for interesserede borgere og turister og havde mere 72 deltagende. I løbet af eventen blev der indsamlet kvalitative data i form af samtaler, billedregistrering og efterfølgende feedback pr email, hvilket blev brugt til at kvalificere det næste event og tilhørende workshop, hvor inviterede nøgleaktører deltog. Formålet med events, workshop og den efterfølgende periode med fri adgang, var at undersøge havnens performative kapacitet og potentialt for en tæt kobling mellem havneaktiviteter og rekreative aktiviteter. De to events havde tilsammen 95 deltagere. Antallet af brugere i den efterfølgende periode blev ikke monitoreret, men flere af brugerne har selv dokumenteret deres brug på sociale medier.

5) Orange trafikkegler hængt i Isværkets transportbånd.

Centralt placeret på havnen er Hvide Sande Isværk, der producerer pakis og transporterer det til fiskefartøjer på to transportbånd. I løbet af projektperioden blev det oplyst, at det ene af de to transportbånd skulle tages ud af produktion og fjernes. Transportbåndene er monteret på en stålkonstruktion i fire meters højde og løber ud på to landingsbroer. De er således meget synlige og karakteristiske i havneområdet. Den centrale placering i byen gør yderligere Isværket til en eksponeret aktør i oplevelseslandskabet og den performative by.

Design-interventionen søger at iscenesætte det nu funktionsløse transportbåndets performative rolle ved at tilføje en oplevelsesfunktion. Til det formål monteres der 81 signalorange trafikcylindre på tre wires ophængt mellem to af transportbåndets stålben. Cylindrene bevæger sig og afgiver lyd i vinden. De iscenesætter derved transportbåndet som et oplevelseselement i havneområdet. Designet, monteringen

og dokumentationen af installationen foretages i samarbejde med Isværkets medarbejdere og den lokale vodbinder. Efterfølgende overtager de ansvaret for vedligeholdelsen.

4c: Tre udviklingsscenarier for Hvide Sande

Havnebadseventen og feedback i kølvandet på denne (fra lokale aktører, advisory board og styregruppe) gav anledning til, at arbejdsgruppen valgte at søge om flere interne projektmidler i forhold til at kunne udvide projektets interventionsfase i efteråret 2018 (i alt 3 mdr.). Vi ønskede at sætte fokus på den aktuelle kapacitetsdiskussion (af national interesse)²⁰ samt at teste en opskalering af kurbadet som en strategisk katalysator på kanten mellem by og havn i Hvide Sande. Ambitionen var at gå fra interventioner, der havde til formål at informere fremtidige udviklingsstrategier, til at give bud på konkrete udviklingsscenarier. Endvidere så vi muligheden for at teste Research by Design-tilgangen på masterplanniveau.

Arbejdet kulminerede i produktionen af tre udviklingsscenarier, der blev fremlagt ved to workshops i Hvide Sande den 10. og 11. december, 2018. Den første workshop havde deltagelse af udvalgte, indflydelsesrige aktører, mens den anden var målrettet brugere og borgere. Udviklingsscenarierne blev præsenteret med brug af konceptdiagrammer, plantegninger, collager, renderinger, aksonometrier, og fysiske modeller.

De tre udviklingsscenerier er produceret med hjælp fra studerende, eksterne konsulenter og med bistand fra antropolog Nanna Søvsø Mikkelsen, der har haft særligt fokus på inddragelsesprocessen og workshopformater. Endvidere er det vigtigt at nævne, at udviklingsscenarierne har været informeret af input fra kommunens planafdeling, havnedirektør Steen Davidsen, Dansk Kyst- og Naturturisme, VisitAarhus og generelt fra talrige samtaler med aktører på forskellige niveauer.

5. DOKUMENTATION AF INTERVENTIONEN

Interventionerne beskrevet i afsnit 4a (de studerendes projektforslag) er arkiveret på Arkitektskolen. Alle plancher præsenteret ved den afsluttende eksamination i januar 2017 (typisk 5 A0 plancher pr projekt) er blevet nedskaleret og samlet i et katalog.

Interventionerne beskrevet i afsnit 4b (ph.d.-projektets design-interventioner) er blevet dokumenteret løbende i takt med de forskellige udviklingsfaser. Overordnet kan dokumentationen inddeles i to korresponderende medier: 1) design-artefakter så som fotos,

²⁰ Dansk Kyst- og Naturturisme (DKNT) har sat fokus på at øge overnatningskapaciteten langs hele Vestkysten. Aktuelt er der igangsat en række projekter der skal belyse muligheden for at skabe vækst i en række udvalgte lokaliteter. Se også Udviklingsplan for Vestkysten (<https://www.vestkystturisme.dk/udviklingsplan/>, tilset 19. juni 2019)

visualiseringer, tekniske tegninger, skitser, noter og lignende; 2) reaktioner på dette; så som mails, noter fra samtaler, medieomtale, sociale medier, og lignende. Den empiriske data er organiseret kronologisk, hvilket tydeliggør sammenhængen mellem designinterventioner og reaktioner og muliggør videre analyse heraf. De fem interventioner udgør også kernemateriale for den afsluttende ph.d.-afhandling.

Interventionerne beskrevet i afsnit 4c (de tre udviklingsscenarier for Hvide Sande) er blevet dokumenteret i form af et digitaliseret projektmateriale. Der er produceret en samlet PDF-fil, der gennemgår de tre scenarier. Endvidere er scenarierne dokumenteret i flere nyhedsmedier, der var tilstede under præsentationen.

6. VÆRDISKABELSE

Værdiskabelse og værdiforståelse er vanskelige størrelser i et komplekst projekt som dette, hvor der er mange forskellige aktører, og hvor aktørerne har meget forskellige opfattelser af, hvad der kan betragtes som udvikling (stagnation og afvikling kan i visse situationer betragtes som fordelagtigt).

Værdidiskussionen er et omdrejningspunkt for designfaget, idet enhver designproces tager afsæt i et ønske om at skabe nyt eller forandre eksisterende. Værdiskabelsen ved en designproces opstilles typisk i et spektrum fra hårde til bløde værdier. Tekniske, monetære og funktionelle værdier hører til de hårde, æstetiske og emotionelle repræsenterer de bløde. Mens reel værdiskabelse i reglen vil opstå som relationer på tværs af denne diagrammatiske skala, så er der en overvejende tendens til at resultater indenfor by- og turismeudvikling måles i og beslutninger træffes på baggrund af hård, kvantificerbar data. En nuancering og afbalancering af denne værdivægtning har været central for hele projektet jf. den kvalitative tilgang, og arbejdet med designinterventionerne har i udtalt grad søgt at undersøge og bidrage til dette.

Værdiskabelse i forlængelse af Mathias Meldgaards designinterventioner

Designinterventionerne har i stort omfang fokuseret på relationsopbygning mellem aktører, både humane og non-humane (ting, steder og organisationer). Eksisterende relationer mellem sådanne aktører er blevet kortlagt og nye netværk er blevet dannet på tværs af disse med design-interventionerne som katalysatorer. Indledningsvis afhang projektets progression i høj grad af en personlig relationsopbygning mellem forsker og aktører i Hvide Sande. Her tjente designartefakterne en vigtig dialogskabende rolle hvorigennem relationer blev etableret på grundlag af konkrete stedspecifikke diskussioner. Senere i projektforløbet og i takt med at designinterventionerne materialiserede sig fysisk fik de en bredere netværksskabende egenskab, eftersom de indskrev sig i komplekse urbane netværk med mange forskelligartede aktører. Værdiskabelsen knytter sig til de nye koblinger som er

opstået mellem aktører: aktivering af nye brugsmuligheder ved steder, nye sociale relationer, nye organiseringer, mere nuancerede blikke på kendte steder.

Et eksempel herpå er de nye relationer, der er opstået omkring Hvide Sande Midlertidige Havnebad. Her finder vi det mest konkrete eksempel på forankring og overtagelse, idet den lokale surfklub på baggrund af de to afholdte events ved havneindsejlingen har ansøgt og rejst midler til at få genetableret en sauna på den samme lokation. I ansøgningen bruges interventionen som den primære reference. Projektet er finansieret af lokale foreninger og det lokale udlægningsbureau Feriepartner Hvide Sande. Havnen har denne gang spillet en aktiv rolle i at forbedre forholdene og sikkerheden på stedet. Der er altså skabt nye relationer på flere niveauer: 1) til stedet som har fået en ny betydning og aktivering, 2) mellem en række forskelligartede lokale aktører, havnen, turismeaktører og surfklubben, og 3) der er skabt et oplevelsesprogram som med sin offentlige karakter danner grundlag for nye relationer mellem brugere fra stedet og turismebrugere.

Et andet eksempel på nye relationer til et sted og mellem forskellige aktører blev konstateret ved design-eksperimenter *Lys i garnpæle*. Her førte det fysiske design til følelsesladede kommentarer fra lokale borgere med efterfølgende aktive handlinger og interaktion med design-interventionen. Siden er der blevet taget et lokalt ejerskab til lysinterventionen som et identitetsskabende element i området. Den er blevet et fælles referencepunkt blandt lokale i byen, som det blev udtrykt på workshoppen i december 2018. Det lokale bryghus har anvendt motivet i markedsføringsregi, og naboer til installationen har på eget initiativ introduceret deres egen variant af lys-installationen som en juletradition.

Den monetære værdi af denne intervention blev kritiseret på et møde med turistforeningsdirektøren som ordret sagde "rent business-wise, så er der ikke mange penge i det...". Denne holdning udfordrede han dog selv på et efterfølgende møde i advisory boardet, da han blev gjort opmærksom på delingen af motivet på sociale medier, hvilket i markedsføringsregi er en kvantificerbar, hård værdi.

Eksempler på design-interventionernes værdiskabelse:

- 1) Iscenesættelse og aktivering af nye handlingsmuligheder ved omgivelserne i havneområdet. Det nye blik på omgivelserne kan betegnes som en værditilførsel til stedforståelsen. Det gælder eksempelvis havnebadets revaluering af havneindsejlingens brugsmuligheder eller stormpælenes aktivering af kajkanten som et urbant opholdssted samt pælenes funktion som sidemøbel.
- 2) Aktivering af stedsspecifikke kompetencer i nye sammenhænge. Samarbejdet med medarbejderne på havnen har tjent flere formål. Dels har det informeret

designprocessen med stedspecifik, kvalitativ viden, dels har aktørerne engageret sig i processen med deres kompetencer og taget ejerskab til designet.

- 3) Nye aktørnetværk samles omkring design-interventionerne. Både i udviklingsfasen og i den efterfølgende brugsfase har de fysiske design-interventioner været i stand til at sammenknytte forskelligartede aktører.

Indledningsvist har design-interventionerne været relationsskabende mellem forsker og lokale aktører, og videre har interventionerne fungeret som katalysatorer for steddiskussioner mellem øvrige aktører og etablering af stedspecifikke aktørnetværk.

- 4) Eksponering på sociale medieplatforme. Forskellige brugere har fotograferet og delt deres oplevelser i deres sociale netværk.
- 5) Længerevarende ophold i centrum. Stormpælenes placering på den centrale kajkant skabte et urbant rum, hvor by-brugere kunne gøre ophold. Dette fører til en flow-mæssig fortætning af området hvilket forøger potentialet for interaktion mellem bymæssige aktører (måske købes der en ekstra is eller kaffe, måske sker der en meningsudveksling med andre aktører, måske opleves der noget mere...). Samme værdi kan i større eller mindre omfang tilskrives de øvrige interventioner.
- 6) Identitetsdiskuterende og identitetsskabende. Alle designinstallationer har i kraft af deres intervenierende karakter haft en debatskabende og provokerende egenskab. Som det kunne iagttages i forbindelse med lysinstallationen i Tyskerhavnen, blev der fremprovokerede en diskussion af stedets identitet og værdi. Det videre arbejde med at tilpasse lysinstallationen til de lokale input kan betragtes som en identitetsskabende eller identitetsforstærkende proces, eftersom den fordrer en refleksion over stedets betydning.

Værdiskabelse - De tre udviklingsscenarier for Hvide Sande

I forhold til den generelle kystplanlægning i Danmark står vi foran et potentielt paradigmeskifte, hvor der er et særdeles spændende sammenfald af interesser. For første gang i lang tid synes der at være skabt mulighed for en positiv dialog mellem den klassiske turismeplanlægning og den klassiske by- og landskabsplanlægning. Forstået på den måde, at der synes at være fornyet interesse i, og markedsgrundlag for, at intervenere i selve kystbyerne (i byzonen).

I den store skala håber vi, at de tre udviklingsscenarier for Hvide Sande vil bidrage til at udforske mulighederne for at intervenere og investere i kystbyernes bykerner frem for udelukkende at have blikket rettet mod det mere eller mindre jomfruelige klitlandskab. Hvide Sande vil kunne blive et eksempel på, hvordan kystbyer kan øge deres attraktivitet gennem en fortætning ved hjælp af en kombineret bosætnings-, erhvervs- og turismestrategi.

Helt konkret har de tre udviklingsscenarier skabt værdi ved at udmønte sig i strategiske helhedsgreb og stedsspecifikke løsningsmuligheder. Ved at påpege og udvikle alternative visioner i form af plan/udviklingsscenarier skabes der såkaldt *option value* (Allen, Grimes, and Kerr 2013). Det bliver for omfattende i indeværende rapport at gå i detaljer med de tre udviklingsscenarier, men i forhold til den overordnede værdiskabelse, så skal det nævnes, at 'scenarie 2' der bærer titlen 'Havnens Plads' har fået stor opmærksomhed, og kommune og havn er i øjeblikket ved at undersøge muligheden for at implementere ideer herfra direkte i fremtidige udviklingsplaner. Endvidere har Realdania været præsenteret for tænkningen og perspektiverne, herunder research by design tilgangen til brug for udformningen af masterplaner til udvikling af kystbyerne. Forskningen har således bidraget til fondens strategiske diskussioner. Endvidere kan interventionerne bidrage til en kvalificering og nuancering af overvejelser hos Dansk Kyst- og Naturturisme om kapacitet og investeringer på Vestkysten.

Endelig har udviklingsscenarierne været rundsendt til flere lokale aktører og interessenter, hvilket tyder på, at der lokalt diskuteres fortætningsmuligheder i bykernen. Der er således en direkte brugsværdi impliceret her. Tegningerne kan bruges konkret i forbindelse med diskussionen med investorer og andre interessenter.

7. FORSKNINGSMÆSSIG VÆRDI, HERUNDER OUTPUT

Generelt er vi af den overbevisning, at vi har adderet teoretiske lag til de temaer, der blev fremhævet i afsnit 2 vedrørende hybridlandskaber, eksplorativ kortlægning, research by design, turismeforskning, stedsforståelse og 'placemaking'. I forhold til det samlede arbejdsforløb og den samlede sekvens af interventioner så vil vi fremhæve den forskningsmæssige innovation, der ligger i at bruge Research by Design på forskellige skalaniveauer. Koblingen mellem småskala provotypes, der anvendtes som kortlægning, 'probes' sendt ud i bylandskabet;²¹ og de tre udviklingsscenarier er ny. Ved at bruge interventionerne til at udpege de centrale diskussioner og muligheder samt til at samle aktører, der inddrages i formuleringen af de tre masterplanscenarier, skabes stedsforankrede helhedsplaner. De er stor forskningsværdi i denne fremgangsmåde. Den viser for det første, hvordan man kan bruge masterplanscenarier som forskningsredskab, og for det andet, hvordan man kan kombinere småskala og midlertidige eksperimenter med en skala der er mere oplagt interessant for udviklingsafdelinger, byudviklere, planlæggere mm.

Desuden har det generet stor værdi at applikere netværksby-, hybridby- og landskabsteori på et turismedomineret kystlandskab. Tidligere har destinationsplanlægning i mange henseender været udøvet som et selvstændigt planlægningsspor med meget få

²¹ Begrebet Urban Probes er beskrevet i en flere publikationer. Se fx Paulos, E. & Jenkins, T. (2005). Urban probes: Encountering our emerging urban atmospheres. Conference: Proceedings of the 2005 Conference on Human Factors in Computing Systems, CHI 2005, Portland, Oregon, USA, April 2-7, 2005.

litteraturhenvisninger til mere kompleks planlægningsteori (se fx Pasgaard, 2012: 30). Værdien er således, at der kommer at flere planlægningsideologier i spil og dermed vil output i sidste ende blive mere flertydigt (jævnfør diskussionen om det flerdimensionelle hybridlandskab).

Projektforløbet har på nuværende tidspunkt (juni 2019) udmøntet sig forskningsartikler der bærer følgende overskrifter:

- *Understanding, Reframing and Redesigning The Territory of Tourism and Everyday Life in a Danish Coastal Town*
- *Rethinking Tourism in a Coastal City – Design for new Engagement` conference proceeding*
- *Nordic landscapes in collaborative place making interventions* (udarbejdet i samarbejde med Anne Marit Wade/WP I)
- *New Nordic Stereotypes - In search of alternative approaches to Place Creation in Peripheral Landscapes* (udarbejdet i samarbejde med Professor Peter Hemmersam fra The Oslo School of Architecture and Design)

Herudover er vi i dialog med fagtidsskriftet 'Arkitekten' om lave et temanummer om kystsikring og turismeudvikling i Danmark. Udover at dokumentere resultater fra det overordnede forskningsprojekt søger vi at åbne for en mere generel diskussion om et forestående paradigmeskift i dansk kystplanlægning.

Endvidere kan det nævnes at projektgruppen og i særdeleshed MM har fremlagt materiale ved talrige møder og events gennem hele projektperioden.

8. Litteraturliste

- Allen, Grimes, and Kerr (2013) Value and culture: An economic framework. Cultural Policy Research Programme. <http://www.mch.govt.nz/research-publications>, Accessed 2019-06-19.
- Ascher, F. (2002) Urbanismen og den nye urbane revolution (translated by Niels Albertsen og Lars Thorup Larsen). Distinktion, Nr. 4, 2002, pp. 29-36.
- Ashworth, G. J. (2009) Questioning the Urban in Urban Tourism. In: Maciocco, G. and Serreli, S. (eds.) Enhancing the City. New Perspectives for Tourism and Leisure. Springer Science+Business Media B.V.
- Bunschoten, R., Binet, H., Hoshino, T., and Camii, K. (2001) Urban flotsam: Stirring the city : Chora. Rotterdam: 010 Publishers.
- Corner, J and Tiberghien, G.A. (2009) Intermediate Natures: The Landscapes of Michel Desvigne. Birkhauser.
- Corner, J. and MacLean, A. S. (1996) Taking Measures across the American Landscape. New Haven: Yale University Press.

- Corner, J.(1999) The Agency of Mapping: Speculation, Critique and Invention. In: Cosgrove, Dennis (ed.) Mappings. London: Reaktion Books, pp. 213–52.
- Getz, D. (1992) Tourism Planning and Destination Life Cycle. Annals of Tourism Research, Vol. 19, pp. 752-770.
- Gibson, J.J. (1979) The Ecological Approach to Visual Perception : Classic Edition. Psychology Press.
- Glanville, R. (2014). Researching Design and Designing Research. Design Issues 15 (2):
- Nielsen, T og Jensen, B.B. (2017) Den Østjyske Millionby. Dansk Byplanlaboratorium.
- Nielsen, T. (2009). Det urbaniserede territorium: Østjylland under forandring. (1 udg.) Århus: Arkitekt skolens Forlag.
- Norman, D.A. (2013) The Design of Everyday Things. Basic Books.
- Offner, J-M. (2000) Territorial deregulation: local authorities at risk from technical networks. International Journal of Urban and Regional Research, 24 (1), pp. 165-182.
- Pasgaard, J.C. (2012) Tourism and Strategic Planning. PhD-dissertation. The Royal Danish Academy of Fine Arts, Schools of Architecture, Design and Conservation.
- pp. 80–91.
- Rietveld E. and Kiverstein, J. (2014) A Rich Landscape of Affordances, Ecological Psychology, 26:4, 325-352.
- Stahlschmidt, P. og Nellemann, V. W. (2009) Metoder til landskabsanalyse: kortlægning af stedets karakter og potentiale. Forlaget Grønt Miljø.
- The World Tourism Organization (2019) UNWTO Tourism Definitions. UNWTO.
- Verbeke, J. and Burak, P. (2013). Knowing (by) Designing. Brussels, Belgium: LUCA.

Projektets betydning for Ringkøbing-Skjern Kommune

(Projektleder Asker Geyti, RSKS)

Mål

Projektet har haft som mål at styrke turismen i Ringkøbing-Skjern gennem udformningen af nye designs, som vil skabe nye steder og nye oplevelser for turister og borgere.

Kendskab

Projektet har medvirket til at Ringkøbing-Skjern Kommune er kendt som en eksperimenterende, modig kommune der tør gå nye veje. Hvor det at lade helt andre øjne end de sædvanlige kigge på destinationen, har udfordret vanetænkningen og skabt nye muligheder og nye måder at gribe udviklingsarbejdet an.

Samarbejde og netværk

Et af de helt konkrete fordele på den korte bane kommer af det samarbejde, der har været mellem kommunen og de forskellige parter. Dette har styrket det gensidige kendskab og skabt et netværk som kan være til glæde for alle parter i årene der kommer.

Forskerne har selvsagt benyttet en teoretisk, forskningsmæssigt tilgang, hvor de har opstillet hypoteser og testet dem gennem feltstudierne, mens kommunen har bidraget med turismefagligt kendskab og projektledelse, der har taget sig af mange praktiske arrangementer, kontaktskabelse og kommunikation.

En af styrkerne ved samarbejdet har været involvering af så mange forskellige organisationer som partnere, men også involvering af aktører og interessenter i kommunen, som ikke direkte har været partnere i projektet. Berøringsfladen har været meget stor både i kommunen og på nationalt plan. Partnerne er VisitAarhus, Dansk Kyst og Naturturisme, Ringkøbing-Skjern Museum, NaturKraft, Aarhus Universitet, Arkitektskolen i Aarhus og Ringkøbing-Skjern Kommune, mens ikke-partnerne især omfatter Ringkøbing Fjord Turisme og de lokale turismeaktører.

Projektet har været den platform hvor de forskellige organisationer har kunnet mødes og hente inspiration og nye ideer, hvad enten det drejer sig om oplevelser eller design. En indikator på projektets succes er den høje grad af "forankring" af interventionerne, som finder sted. Dette har ikke været et projekt, hvor tiltagene fordamper efter projektet er slut.

Projektet har også medvirket til at nedbryde den stereotypisering der ofte er fremherskende i den offentlige samtale. Lidt skarpt sat op: På den ene side et stillestående udkantsdanmark med landsbyer og på den anden side de verdensfjerne, kulturradikale byboer.

Projektet har løbet over lang tid, og forskerne har været meget til stede og synlige i bybilledet og i pressen gennem de interventioner de har gennemført. Det har betydet at folk har lært dem at kende og anerkende deres arbejde og ideer, mens det på den anden side

også er skabt en respekt blandt akademikerne for den dynamik og foretagsomhed, der er i lokalsamfundet.

Inspiration i hverdagen

Projektet og interventionerne har givet inspiration til at se på destinationen med nye øjne. Turismeprofessionelle i destination har fået blik for den turist- og oplevelsesmæssige værdi i de ting, man som fastboende har en tendens til at betragte som lidt hverdagsagtige. Gode eksempler er bolværkstømmer stablet til "is-spise-sted", saunaer og vildmarksbade i industrihavnen, oplysning af bundgarnspæle, vinden som attraktion, bunkerne i en ny ramme og anvendelse samt de fortællinger, de tilbagevendende turister kan bidrage med.

Arbejdspladser

De interventioner, der her og nu indlejres i virksomhedernes dagligdag vil umiddelbart skabe større aktivitet og dermed arbejdspladser. Men man skal heller ikke underkende betydningen af, at man som menneske eller organisation blive udfordret af nye ideer. Selv om de ikke alle bliver realiseret, vil ideerne uundgåeligt sætte nogle tanker i gang og dermed skabe en dynamik og begejstring, som måske udvikler sig i en anden retning end tænkt, men som alligevel er spiret i kraft af projektet. Igen en driver for større aktivitet og flere arbejdspladser.

Tiltrækning af investeringer

Interventioner vil blive forankret i forskellige sammenhænge.

- Hvide Sande 2050 vil kunne få betydning umiddelbart. Der er udviklet en model, der viser tre mulige scenarier for byudviklingen i Hvide Sande. Modellen er så konkret, at den vil kunne medføre investeringer i projekter, der tager udgangspunkt i interventionen - det være sig relokering af Auktionshallen eller fortætning i den eksisterende bebyggelse. Det er forhold, der styrker Hvide Sande som by og kommunen som turistdestination.
- Kikkerten: Naturkraft overtager kikkerten. Den bliver placeret som en station eller satellit et sted i kommunen.
- Saunaer og Vildmarksbade: Naturkraft overtager saunaer og vildmarksbade. De skal benyttes i oplevelsescenteret. Hvis Naturkraft ikke skal bruge dem, er museet interesseret i at benytte dem ved Lyngvig Fyr i forbindelse med Naturvejlederture og events målrettet turister og lokale. Vildmarksbade og sauna er dog udlånt til Skjern friluftsbad indtil videre. De står ved Skjern Bådhavn. En sauna og et vildmarksbad tilbageføres til NaturKraft inden for seks måneder. Hvis der er andre, der gerne vil låne badene på et tidspunkt er aftalen, at Skjern friluftsbad skal aflevere dem. Museet har allerede ladet sig inspireret og bygget en svedhytte ved Vedersø i vinterferien.

- Vindinterventionen - Vindskaber: NaturKraft og Ringkøbing-Skjern Museum vil undersøge muligheden for at gøre Vindskaber så robust og let anvendelig, at den kan bruges som publikumsaktivitet.
- Fiktionsturisme eller Filmturisme forankres i kommunen, hvor man arbejder målbevidst på at lave området til "Vestkystens Hollywood". Spørgsmålet er, hvordan optagelserne kan bruges af turismeindustrien og mere generelt, hvordan man anvender lokaliteterne i markedsføringen.
- Bunkerfestival: Responsen på selve bunkerfestivalen har været positiv, men der var lidt vanskeligheder med at få lov at afvikle festivalen blandt sommerhusejere. Rent forankringsmæssigt er der ikke lige nogen, der tager imod med åbne arme i kommunen. Men konceptet kan let udbredes til andre lokaliteter på Vestkysten. En filmfestival kan arrangeres, hvor der er anvendelige bunkere og visning på stranden kunne også let arrangeres på strande langs vestkysten, hvortil man kan køre.
- Turistfører - alternativ rejseguide: Det foreløbige resultat er, at tyske turister bidrager med nye erkendelser om betydningen af det nære i naturen. Det er planen at benytte rejseguiden i den online branding på hvidesande.dk, der er i forvejen.